

**SPRÅKSTATUS
2021**

SPRÅKLEGE BYGGJE- KLOSSAR

Språkrådet •

Innhald

Rettskrivingsnormer	4
Ordbøkene og språksamlingane	13
Termressursar	16
Dokumentasjon av minoritetsspråk	20
Teiknspråkleg dokumentasjon	22
Stadnamndokumentasjon	23
Språkteknologiske ressursar	25
Kjelder	30

Hovudmålet for den nye språklova er å tryggje og ta vare på språka i Noreg, og for å ta vare på eit språk må ein verne særskilt om dei grunnelementa språket er bygd opp av: ordtilfanget, namnerikdommen, rettskrivingsreglane osv. Desse grunnelementa kan kallast byggjeklossane i språket.

For å tryggje desse byggjeklossane trengst det god dokumentasjon av språka. Det inneber å kartleggje ordtilfanget i form av ordbøker, stadnamn i form av stadnamnregister, grammatikk og rettskrivingsreglar i lærebøker osv. God språkdokumentasjon er særst viktig om utryddingstruga minoritetsspråk skal kunne overleve og bli lært av komande generasjonar. Mange av minoritetsspråka i Noreg er framleis svært lite dokumenterte. Men også eit stort og stabilt språk som norsk treng dokumentasjon. Ordbøker og namneregister er det kollektive språklege minnet vårt.

Rettskrivingsreglar blir utvikla gjennom normering. Arbeidet med språknormering har vore ein essensiell del av norsk språkpolitikk sidan Ivar Aasen og Knud Knudsen si tid, og gjennom normering har nynorsk og bokmål vorte utvikla slik dei er i dag. Også i framtida vil god normering vere nødvendig. Ei anna viktig form for vidareutvikling av norsk språk er arbeidet med terminologi. Sidan ny kunnskap og teknologi ofte kjem frå utlandet i engelskspråkleg form, er det nødvendig å utvikle norske fagtermar som alternativ.

God språkteknologi er ein sentral del av dokumentasjonsarbeidet. Det dokumenterte materialet kan lagrast i databasar, og desse gjev grunnlag for teknologiske tenester som blir meir og meir vanlege i dagleglivet: automatisk omsetjing, taleattkjenning og liknande. Teknologiske tenester skal ikkje vere eit felt der engelsk rår grunnen aleine. Slike tenester skal òg kunne finnast for språka i Noreg. Derfor er det viktig å investere i språkteknologi.

Rettskrivingsnormer

Historisk bakgrunn og stoda i dag

Normering vil her seie fastsetjing av reglar for korleis ord skal stavast og bøyast i bokmål og nynorsk. I dag er det ein premiss i normeringspolitikken at situasjonen med to offisielle skriftspråk vil vere ved, og bokmåls- og nynorskrettskrivinga skal styrast kvar for seg på grunnlag av skriftspråkleg praksis i tekstar på høvesvis bokmål og nynorsk. Etter dei siste rettskrivingsreformene for bokmål i 2005 og for nynorsk i 2012 skal det vere stabilitet i rettskrivinga, det vil seie at systema i hovudsak skal liggje fast.

Både bokmål og nynorsk har framleis større grad av valfridom når det gjeld korleis ord kan skrivast og bøyast, enn dei fleste standardiserte skriftspråk. Denne valfridommen har både fordelar og ulemper: Det er eit gode at språkbrukarane kan bruke former som dei kjenner seg heime i, til dømes fordi formene ligg nær talemålet. Samstundes gjer valfridommen at det er krevjande å halde oversikt over normene, og han kan gjere det vanskelegare for folk som lærer seg norsk, å tileigne seg normene. Gjennom åra har ein ved fleire høve sett som mål å stramme inn omfanget av valfrie former, men det har vist seg vanskeleg i praksis. Dagens linje er at det ikkje er eit mål verken å utvide eller å stramme inn normene. I røynda kan det likevel vere grunn til å tru at skriftpraksisen vil bli meir ein-skapleg i tida som kjem, ikkje minst fordi bruk av digitale hjelpemiddel som er baserte på kunstig intelligens, trekkjer i den retninga. Det kan i sin tur påverke normene på lengre sikt.

Språklova slår i § 19 fast at «Språkrådet [...] forvaltar dei offisielle skriftnormalane for bokmål og nynorsk» (Prop. 108 L (2019-2020)). Språkrådet har hatt fullmakt til å gjere bindande normeringsvedtak for bokmål og nynorsk sidan desember 2012 (inntil 2005 hadde Norsk språkråd ei liknande normeringsfullmakt). Vedtak om endringar som blir vurderte som gjennomgripande, skal godkjennast av Kulturdepartementet.

§ 3 i vedtektene for Språkrådet (Kulturdepartementet 2017) fastset rammene for normeringsfullmakta nærare:

§ 3 Normering av bokmål og nynorsk

Språkrådet kan gi råd om staving og bøyning av nye og tidlegare unormerte ord og gjer bindande normeringsvedtak når språkutviklinga tilseier det. Føresegna gjeld også for transkripsjon av utanlandske namn. Språkrådet gir råd og rettleiing om tekniske skrivereglar og skal så langt det er tenleg, klargjera kva reglar som er obligatoriske for korrekt språk.

Etter opplæringslova § 9-4 fjerde ledd skal Språkrådet godkjenna ordlister og ordbøker til skulebruk.

Dersom faktisk språkbruk eller sterke systemom-syn tilseier det, kan Språkrådet vedta ny stavemåte og bøyning av tidlegare normerte ord og justeringar i skrivereglane. Vedtak om gjennomgripande endringar eller systemendringar skal leggjast fram for departementet til godkjenning. Føresegnene i første og andre punktum gjeld tilsvarande for opptak av tyske og danske importord i nynorske ordlister og ordbøker, jf. andre ledd.

§ 5 tredje ledd i vedtektene omtalar Språkrådets fagråd for normering og språkoobservasjon (vidare her berre kalla *fagrådet*), som behandlar rettskrivingsspørsmål:

Fagrådet som behandlar rettskrivingsspørsmål, skal ha seks medlemmer, halvparten for kvar målform. Språkrådet peikar ut ein fagrådssekretær frå sekretariatet som møter i fagrådet med tale- og forslagsrett. Leiar og nestleiar skal tilhøyra kvar si målform og alternera annakvart år. Normerings-saker som ikkje er felles for målformene, skal behandlast i den aktuelle halvdel av fagrådet.

Etter § 4 i vedtektene skal styret i Språkrådet godkjenne vedtaka fagrådet gjer:

Styret har det overordna ansvaret for verksemda i Språkrådet og skal behandla og avgjera alle viktige

og prinsipielle spørsmål. Styret skal godkjenna alle vedtak som Språkrådet har fullmakt til å gjera etter § 3.

Prinsipp og prosedyrar

Dei to overordna prinsippa for normeringa slutta Stortinget seg til gjennom behandlinga av stortingsmeldinga *Mål og meining*, St.meld. nr. 35 (2007–2008):

- *Sjølvtendepriinsippet*: Kvar av målformene skal normerast på sjølvstendig grunnlag utan tilnærming.
- *Stabilitetspriinsippet*: Vi bør ha mindre hyppige og mindre omfattande endringar i rettskrivinga enn det som tidlegare har vore vanleg her i landet.

I tillegg til dei overordna prinsippa om sjølvstende og stabilitet legg Språkrådet andre utdjupande prinsipp til grunn i behandlinga av normeringssaker. Dokumentet *Retningslinjer for normering* (Språkrådet 2015a og 2015b) vart vedteke av styret i Språkrådet i 2015. Retningslinjene gjer greie for kvifor Språkrådet driv normeringsarbeid, kva prinsipp ein legg til grunn i behandlinga av normeringssaker, og metodikken desse sakene blir behandla med.

Etter framlegg frå fagrådet vedtok styret i desember 2020 ein del justeringar av retningslinjene. Justeringane gjaldt mellom anna omtalen av tekstgrunnlaget som normeringa skal byggje på, og omtalen av talespråksdata og kva vekt som skal leggjast på dei. Det var òg somme justeringar av prinsippa for normering av importord. Det justerte dokumentet (Språkrådet 2020b) skal etter planen sendast på allmenn høyring i 2021 og vedtakast endeleg av styret etter høyringsrunden.

Ein sentral del av retningslinjene for normering er presentasjonen av dei prinsippa som skal tilleggast vekt i normeringssaker. Som nemnt ovanfor er dei to første prinsippa – sjølvstende og stabilitet – overordna. Brukspriinsippet spelar òg ei viktigare rolle enn dei andre prinsippa. Nedanfor er ei liste over prinsippa

med korte forklaringar. Den fulle ordlyden finst i sjølve dokumentet.

- *Sjølvtendepriinsippet*: sjå ovanfor.
- *Stabilitetspriinsippet*: sjå ovanfor.
- *Brukspriinsippet*: Hovudgrunnlaget for normeringa av bokmål og nynorsk er kvart av desse skriftspråka slik dei ser ut i tekstar. Ein kan òg ta omsyn til munnleg språk i tilfelle der skriftlege kjelder ikkje gjev tilstrekkelege data.
- *Stramleikspriinsippet*: Nynorsknorma er passande stram slik ho er i dag. Heller ikkje for bokmålsnorma er innstramming eit mål, men norma kan justerast i lys av bruk, og konsekvensen kan bli ei innstramming på lengre sikt.
- *Enkelheitspriinsippet*: Rettskrivinga skal vere enkel, systematisk og utan for stort innslag av unntak.
- *Talemålspriinsippet*: For nynorsk skal ein ved endring av norma vurdere grunnlaget dei ulike formene har i norsk talemål.
- *Tradisjonspriinsippet*: Tradisjonelle skriftspråksformer kan i nokon monn bli ståande i norma sjølv om dei er mindre bruka i dag.
- *Ordtilfangspriinsippet*: Ordtilfanget er generelt ikkje underlagt normering. Ein mindre del av ordtilfanget, funksjonsorda, er likevel i praksis normerte. Språkrådet kan gjere bindande vedtak om opptak av tyske og danske importord i nynorske ordlister og ordbøker, jf. § 3 i vedtektene (Kulturdepartementet 2017).

Retningslinjene for normering slår fast som eit prinsipp at normeringssaker skal behandlast på så lågt nivå som mogleg i Språkrådet. I utgangspunktet er det berre prinsippaker og saker der det er reell tvil om kva konklusjonen bør bli, som skal gå til formell behandling i styret. Ein kan skilje mellom fire nivå som sakene kan behandlast på:

«Rettskrivingsendringar kan seiast å ha vesentlege verknader for allmenta, og framlegg til slike endringar skal altså sendast til høyring. Det er eit gode å involvere språkbrukarane sjølv i prosessar av dette slaget, og det er naturleg å sjå dette som eit framhald i den demokratiske forankringa av rettskrivingsnormene.»

1) Informasjon om norma

I dei fleste tilfella er den eksisterande norma såpass klar at Språkrådet kan gje eit klart svar ved å vise til kjelder for eksplisitt eller implisitt normering, til dømes standardordbøkene *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*, eksisterande normeringsvedtak eller artikkelar på Språkrådets nettsider.

2) Operativ normering

I somme tilfelle gjev ikkje normkjeldene eit så klart svar som ein kunne ønskje seg, men det lèt seg likevel gjere å resonnerer seg fram til svaret ut frå normeringsprinsippa, parallelle tilfelle og logikken i språksystemet. I slike tilfelle blir sakene behandla i fagseksjonen i Språkrådet og seinare lagde fram for fagrådet, som har høve til å ta sakene opp til behandling dersom det finn grunn til det.

3) Eksplisitt normering i einskildsaker

Saker som treng ei prinsipiell vurdering, blir drøfta i fagrådet på bakgrunn av saksførelegg utarbeidde i sekretariatet. Fagrådet kan gjere vedtak om å tilrå endring av norma, og endeleg vedtak om eventuell endring blir gjort av styret etter at framlegget har vore til allmenn høyring. Saker av dette slaget er slike der den gjeldande norma ikkje gjev noko klart svar. Sakene bør helst gjelde grupper av ord.

4) Eksplisitt normering – gjennomgripande endring eller systemendring

Normeringssaker som blir vurderte som gjennomgripande – det vil seie at dei får konsekvensar for ei stor mengde ord i språket – skal leggast fram for Kulturdepartementet til godkjenning. Rettskrivingsreformer fell sjølvstilt i denne kategorien, men også mindre systemendringar som til dømes gjeld ei stor undergruppe av substantiv eller verb, kan hamne på bordet hos departementet. Språkrådet må halde regelbunden dialog med departementet om kva normeringssaker som høyrer til på dette nivået.

I samband med revisjonsprosjektet for standardordbøkene, som tok til i 2018 og skal vare til 2023, kjem det inn mange spørsmål til Språkrådet frå ordbokredaksjonen. I dei fleste tilfelle blir desse spørsmåla avklarte ved operativ normering (type 2).

Endringar i norsk rettskriving har gjennom historia vore demokratisk forankra ved at dei har skjedd etter føringar frå Stortinget og regjeringa, og ved nokre høve har òg Stortinget sjølv vedteke slike endringar. I meldingsdelen av språklovsproposisjonen, punkt 16.1.4, blir det signalisert at det skal etablerast ei ordning med allmenn høyring av framlegg til rettskrivingsendringar:

Departementet legg til grunn at normeringskompetansen til Språkrådet i framtida skal vere om lag som i dag. Departementet vil likevel understreke at Språkrådet framover bør sende forslaga til rettskrivingsendringar på allmenn høyring, i tråd med prinsippa i utgreiingsinstruksen punkt 3-3 (Prop. 108 L (2019–2020):143).

Punkt 3-3 i utgreiingsinstruksen (regjeringa 2016) seier at «[o]ffentlige utredninger, forslag til lov og forskrift og forslag til tiltak med vesentlige virkninger skal normalt legges ut på høyring». Rettskrivingsendringar kan seiast å ha vesentlege verknader for allmenta, og framlegg til slike endringar skal altså sendast til høyring. Det er eit gode å involvere språkbrukarane sjølve i prosessar av dette slaget, og det er naturleg å sjå dette som eit framhald i den demokratiske forankringa av rettskrivingsnormene.

Normeringsvedtak 2017–2020

Styret i Språkrådet har gjort ei rekkje normeringsvedtak i perioden 2017–2020. Ei samla oversikt over vedtaka er publisert på nettsidene til Språkrådet (Språkrådet 2021a). Nedanfor er det nemnt nokre døme på ulike typar vedtak.

Vedtak om endring av skrivemåte eller bøying:

- *gentleman(n) – gentlemannen – gentlemen(n) – gentlemennene* (før: eintal *gentleman*, fleirtal *gentlemen*) (2018)
- *longs – longsen – longs(ar) – longsane* (før: berre *longs* i ubunden form fleirtal)

Vedtak om skrivemåte for ord som før ikkje var normerte, eller der normeringa var uklar:

- *chat(t) – chatten – chattar – chattane* (2018)
- *brownie – brownien – browniar – browniane* (2019)

Vedtak om endra grammatisk kjønn (genus):

- inkjekjønn gjekk ut:
 - *ein/eit miks > ein miks* (2017)
 - *ein/eit krangel > ein krangel* (2019)
- hankjønn gjekk ut:
 - *ein/eit glimt > eit glimt* (2020)
 - *ein/eit gen > eit gen* (2021)
- ein ny genus kom inn ved sida av ein annan:
 - *eit amfetamin > ein/eit amfetamin* (2018)
 - *ein holocaust > ein/eit holocaust* (2020)
- skifte frå ein genus til ein annan:
 - *eit skabb > ein skabb* (2020)

I perioden 2017–2020 har Språkrådet godkjent ein del nye ord med tysk eller dansk opphav for oppføring i nynorske ordlister etter § 3 tredje ledd i vedtektene (Kulturdepartementet 2017). Dei orda som er vortne godkjende for oppføring etter 1984, er oppførte på Språkrådets nettsider (Språkrådet 2021b). Dei fleste orda er godkjende ved operativ normering (sakstype 2, sjå ovanfor) og etter spørsmål frå redaksjonen for standardordbøkene.

Når styret i Språkrådet gjer eit normeringsvedtak, blir oppføringa i standardordbøkene oppdatert så snart som råd, og vedtaka blir publiserte på Språkrådets nettsider (Språkrådet 2021a). I 2019 vart det dessutan etablert ei ordning der ein kan teikne abonnement på nyheitsbrev om rettskrivingsvedtak og såleis få beskjed om dei vedtaka styret gjer (Språkrådet 2019). Per mars 2021 har nyheitsbrevet 386 abonnentar.

Aktuelle saker

Sjølv om rettskrivingsnormene i store trekk skal liggje fast, er det høve til å gjere justeringar på grunnlag av bruk eller ut frå systemomsyn. Ein del normeringsaker kjem opp i samband med revisjonen av standardordbøkene. Språkrådet har òg identifisert visse område der det blir gjort særleg utgreiingsarbeid med sikte på å gjere justeringar i normene.

«*Norvagisering* vil seie å gje importord ein skrivemåte som samsvarar med dei vanlege norske rettskrivingsreglane. Det har lenge vore ei klar føring i normeringspolitikken at nye importord som kjem inn i norsk allmennspråk, skal få ei norsk form dersom den framande forma bryt med rettskrivingsreglane.»

Justeringar i genusnormeringa

Gjennomgang av normeringa når det gjeld genus (grammatisk kjønn) på substantiv, har vore eit satsingsområde for Språkrådet sidan 2016. Det året gjorde Philipp Conzett frå Universitetet i Tromsø – Noregs arktiske universitet eit forskingsarbeid på oppdrag frå Språkrådet: Han såg på bruken av substantiv som er normerte med valfridom mellom hankjønn og inkjekjønn. I rapporten frå prosjektet (Conzett 2017) blir det tilrådd å vurdere å ta ein genus ut av norma dersom han er bruka i mindre enn 10 prosent av tilfella. Rapporten har så langt danna grunnlaget for ei rekkje normeringssaker som har vore behandla i styret i Språkrådet; per mars 2021 har styret behandla ca. 100 substantiv.

I mars 2020 leverte Philipp Conzett ein ny og utvida rapport (Conzett 2020) der eit større materiale er undersøkt etter same metode som i den første rapporten. Materialet er utvida med substantiv som har valfridom mellom hokjønn og hankjønn eller mellom alle tre kjønna. I tillegg er det teke med ein del substantiv der det er kjent at det finst variasjon i bruk som ikkje er fanga opp av normene, til dømes *case* (normert med hankjønn, men inkjekjønn er mykje bruka) og *tapet* (normert med inkjekjønn, men hankjønn er ein del bruka). Språkrådet vil halde fram med justeringar av genusnormeringa i åra som kjem, på grunnlag av dei nemnde utgreiingane, supplerte med vidare undersøkingar av bruksdata og andre relevante data.

Prosjektet til Conzett er eit godt døme på korleis målretta vitskapleg språkoobservasjon kan tene som grunnlag for justeringar i normene.

Vurdering av norvagiseringsvedtak etter 25-årsregelen

Norvagisering vil seie å gje importord ein skrivemåte som samsvarar med dei vanlege norske rettskrivingsreglane. Det har lenge vore ei klar føring i normeringspolitikken at nye importord som kjem inn i norsk allmennspråk, skal få ei norsk form dersom den framande forma bryt med rettskrivingsreglane. I mange tilfelle fremjar ein helst eit norsk avløyssarord, men det finst òg mange døme på at importord blir norvagiserte. Nokre norvagiserte stavemåtar som har slått gjennom, og som ein i dag tek for gjevne, er *buljong*, *streak* (vedteke i 1907), *auksjon*, *sykkel* (1918), *eksotisk*, *sjokolade* (1938), *trøbbel* (1983) og *kjip* (2000). Samstundes finst det òg ein del døme på norvagiserte stavemåtar som har hatt lite gjennomslag.

Retningslinjene for normering (Språkrådet 2015b) seier i punkt 9.11 at «[n]år ei norvagisert ordform har vore tillaten og brukt i 25 år, skal ein analysere bruksmønsteret, og vurdere å gjera ordforma til eineform». Språkrådet meiner at vurderinga etter 25-årsregelen skal kunne gje utslag både den eine og den andre vegen, det vil seie at eit mogleg utfall også er at den norvagiserte forma går ut av norma dersom ho er svært lite bruka.

Fram til no har ikkje 25-årsregelen vore praktisert, men fagrådet tok i 2020 fatt på ei vurdering av utvalde norvageringsvedtak som var 25 år eller eldre. Dei første justeringane på grunnlag av den nemnde regelen vil venteleg bli gjennomførte i 2021, og Språkrådet legg opp til jamleg behandling av slike saker i tida framover.

Moglege rettskrivingsendringar for ein del inkjekjønnsstativ i bokmål

Dette er ei normeringssak av type 4 (sjå ovanfor), det vil seie at ho involverer gjennomgripande endringar. Slike saker må godkjennast av Kulturdepartementet. Kjernen i saka er framlegg om å fjerne samandregen form i bunden form eintal av inkjekjønnsstativ på *-el* og *-er* (*stempelet/stemplet* > *stempelet*, *underet/undret* > *underet*) og justere bøyinga av ein del substantiv frå latin. Dei aller fleste framlegga gjeld berre bokmål, men det er òg tale om visse mindre justeringar i nynorsk.

Framlegg til endringar langs desse linjene vart lagde fram av Norsk språkråd for Kultur- og kyrkjedepartementet i 2000 og 2003, men dei vart ikkje godkjende av departementet i samband med den nye bokmålsrettskrivinga i 2005. Ettersom dei fleste av dei føreslegne endringane vart gjennomførte for nynorsk i 2012, har Språkrådet funne det på sin plass å vurdere saka på nytt også for bokmålet, og saka har vore til behandling i Språkrådet i 2015 og 2016. Truleg blir dette ei av dei første større normeringssakene som blir sende til allmenn høyring.

Moglege framtidige endringar i bokmål

I del 4.2.1 av språkløvsproposisjonen er det gjeve signal om at det kan bli aktuelt å gjere visse justeringar i bokmålsnorma:

Rettskrivingsreforma for nynorsk i 2012 var tufta på ein grundig gjennomgang av bruksmønster for mange grupper ord. Undersøkingane baserte seg på store tekstkorpus som gjev eit godt bilete av bruken i moderne nynorsk. Den siste store rettskrivingsreforma for bokmål kom i 2005, og då var det ikkje høve til å gjere tilsvarende undersøkingar

av bruken i bokmålstekstar. Det kan derfor vere grunn til å sjå på om det trengst justeringar i bokmålsnorma i lys av bruken i dag slik han framstår i store korpus med bokmålstekst. Det vil likevel ikkje vere aktuelt å gjere gjennomgripande endringar i bokmålsnorma (Prop. 108 L (2019–2020):22).

Språkrådet ser ikkje for seg at det skisserte arbeidet skal ha karakter av ei omfattande, samla utgreiing, og justeringane skal ikkje vere så store at dei kan jamførast med rettskrivingsreformene på 1900-talet. Rettesnora må i alle høve vere bruksdata, og i samsvar med sjølvstendepriippet er det ikkje aktuelt å favorisere former som finst i nynorsk. Blant endringar som kan bli aktuelle, kan ein nemne desse:

- Variantformer med låg bruksfrekvens kan kanskje gå ut av norma – her kan det vere snakk om former frå dansk/riksmål (*mave*, *fjel*, *bjerk* osv.) og tilnæringsformer (*låg*, *høg*, *viss*, *kvile* osv.).
- Partisipp på *-ete* (til dømes *bortkastete* og *bøyete*) kan kanskje gå ut av norma.
- Preteritum på *-et* kan kanskje gå ut ved visse verb (til dømes *øvet*, *bøyet*, *eiet*).
- Bunden form fleirtal på *-a* kan kanskje gå ut av norma ved svake inkjekjønnsord (til dømes *områda*) – men då med visse unntak.

Det kan altså både vere snakk om justeringar for enkeltord eller små grupper av ord og nokre endringar som vil omfatte større grupper. Ein kan ikkje sjå bort frå at visse av justeringane blir så omfattande at dei vil måtte godkjennast av Kulturdepartementet.

Språkobservasjon og utfordringar i normeringsarbeidet

Vedtektene til Språkrådet (Kulturdepartementet 2017) slår i § 1 fast at rådet «skal observera og analysere aktuelle utviklingstrekk i heile det norske språksamfunnet». Kunnskap om tendensar i skriftleg språkbruk – og i mindre grad òg i munnleg – dannar grunnlaget for mykje av det arbeidet Språkrådet gjer på normeringsfeltet.

«Medan ein del bokmåls-
aviser – òg store riksaviser
som Aftenposten – tidlegare
praktiserte ei norm som til
dels låg utanfor den offisielle
norma, ligg dei aller fleste
tekstar i papir- og nett-
medium i dag innanfor
dei offisielle normene.»

I dag finst det fleire gode korpusressursar og andre kjelder som kan utnyttast når ein skal analysere bruksmønster for ord og former i norsk. I normeringsarbeidet er det viktig å hente data frå fleire ressursar med ulike profilar. Språkrådet veit at tekstar som blir utgjevne av mediehus og forlag, i mange tilfelle speglar husnormer som er smalare enn dei offisielle rettskrivingsnormene. Derfor er det eit poeng å ikkje berre basere seg på ressursar der slike tekstar dominerer. I behandlinga av normeringssaker gjer Språkrådet òg bruk av data frå korpus med nettekstar. Der er det større innslag av tekst som ikkje har vore gjennom redigering og kvalitetskontroll. I vurderinga av dataa er det heilt avgjerande at ein kjenner samansetjinga av dei ulike korpusa godt og slik kan vurdere dei ulike kjeldene mot kvarandre. Skal normeringsarbeidet vere basert på kunnskap om språkstoda i samtid, må korpusressursane oppdaterast jamleg.

Korpus og andre ressursar som kan tene som kunnskapskjelde i normeringssaker, må byggjast vidare ut. Særleg gjeld det ressursar med nynorsktekstar og ressursar med uredigert tekst som går heilt fram til notida. Eit innspel frå fagrådet er at det bør gjerast

framstøytar for å få etablert eit korpus med elevtekstar. Særleg aktuelt vil det vere å inkludere eksamenssvar frå elevar med nynorsk som hovudmål frå vg3, eventuelt òg frå 10. steget i grunnskulen. Språkrådet har også tidlegare, i samband med arbeidet med 2012-norma for nynorsk, forsøkt å få tilgang til slike elevtekstar.

I dag blir svært mykje tekst produsert med støtte frå språkteknologiske hjelpemiddel. Sentrale hjelpemiddel er stavekontrollane som er innebygde i tekstbehandlingsprogram og operativsystem. Programma for stavekontroll er ikkje samkørde med dei offisielle rettskrivingsnormene, og somme av dei baserer seg på analyse av tekstar som er gjord med kunstig intelligens. Desse programma markerer ofte korrekte former som feil eller lèt vere å rette former som ikkje er tillatne. Ettersom stavekontrollar er så utbreidde, er det viktig å arbeide for at dei kjem i takt med rettskrivingsnormene.

Ein annan type hjelpemiddel som er mykje bruka, er program som hjelper skribentar til å skrive konsekvent og innanfor ei nærare definert norm. Også omsetjingsprogram er mykje bruka i ein del samanhengar. Eit døme er roboten for omsetjing frå bokmål til nynorsk som Nynorsk Pressekontor har utvikla. I tida framover vil stadig fleire tekstar vere genererte eller påverka av dataprogram som stør seg på kunstig intelligens. Det er ei utfordring for valfridommen i bokmål og nynorsk, for desse datasystema er bygde slik at dei automatisk føretrekkjer hyppig bruka former. Former som er normerte, men lite bruka i dei tekstane som utgjer grunnlagsdataa for programma, kan dermed bli usynlege. Det er òg ei utfordring at datasystem som er utvikla utan referanse til den offisielle norma, kan kome til å etablere konkurrerande normer. Språkrådet kjenner problematikken med subnormer i aviser og redaksjonar frå før, men det kan fort kome til ein situasjon der maskingenerert tekst etablerer ei smalare subnorm som i røynda blir dominerande.

Digitale hjelpemiddel er ofte nyttige for skribentane, men dei spelar ikkje alltid på lag med rettskrivingsnor-

mene. Desse verktøya vil ofte føre til meir einsretting i formvalet, og dét kan i sin tur på lengre sikt påverke normene, som jo skal vere baserte på skriftleg praksis. Når Språkrådet i normerings saker analyserer bruksmønster, er det medvite om dei effektane husnormer og digitale verktøy har på tekstar, og i slike saker er det eit poeng at ein hentar data frå kjelder med ulike teksttypar og tekstar som i ulik grad har vore gjennom redigering. Det er likevel mogleg at digitaliseringa på lengre sikt kan få konsekvensar for den breie valfridommen i rettskrivingsnormene. Denne utviklinga kan påverkast gjennom styring av teknologien. Eit døme på det er nynorskroboten, som er utvikla for automatisk omsetjing av nyheitsbyråstoff frå bokmål til nynorsk, og som no blir bygd ut med variantformer.

Jamt over har dei offisielle norske rettskrivingsnormene høg prestisje, og dei fleste ønskjer å skrive i tråd med normene. Språkrådet arbeider for å spreie informasjon om normene og om valfridommen. Dei viktigaste reiskapane i dette arbeidet er standardordbøkene *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*. Språkrådet forvaltar dessutan ei godkjenningsordning for ordlister og ordbøker til skulebruk med heimel i opplæringslova § 9-4. Eit vilkår for at ein ressurs skal bli godkjend til bruk i skulen, er at han gjev fullstendig og nøytral informasjon om heile norma (Språkrådet 2020a). Sjølv om det finst ei godkjenningsordning, veit Språkrådet at også ressursar som ikkje gjev kvalitetssikra informasjon om rettskrivingsnormene, er i bruk i skulen. Endå viktigare enn ordlister og ordbøker er stavekontrollar og andre digitale hjelpemiddel, som òg i stor grad er i bruk i skulen. Som nemnt er desse hjelpemidla ikkje synkroniserte med normene.

Det trengst meir viten om korleis kunnskap om rettskrivingsnormene blir formidla til elevane i skulen. Det trengst òg meir kunnskap om i kva grad språket i digitale læremiddel følgjer rettskrivingsnormene.

Media og normering

Media produserer ein stor del av dei tekstane nordmenn les, og dermed har dei innverknad på språket i vid forstand. Dei vala redaksjonane gjer, bidreg til å

forme skriftspråket til folk flest. Sidan medietekstar utgjer ein viktig del av tekstgrunnet for normeringa, påverkar dei redaksjonelle vala i media òg rettskrivingsnormene.

Det finst ein del kunnskap om korleis språket i media ser ut, og kva tilhøvet er mellom mediespråket og dei offisielle normene for bokmål og nynorsk. Men ein del av forskinga på dette feltet ligg eit stykke tilbake i tid, og det trengst meir kunnskap om stoda i dag.

Medan ein del bokmålsaviser – òg store riksaviser som *Aftenposten* – tidlegare praktiserte ei norm som til dels låg utanfor den offisielle norma, ligg dei aller fleste tekstar i papir- og nettmedium i dag innanfor dei offisielle normene. Studiar av avistekstar (til dømes *Vinde 2000* og *Ims 2007*) viser at moderate eller konservative bokmålsformer blir bruka langt oftare enn radikale former. Kola (2014:81) rapporterer at konservative bokmålsformer blir bruka svært mykje meir enn radikale former i aviser og vekeblad, medan innslaget av radikale former i TV-tekstar er noko større. Samstundes har visse medium, til dømes *Dagbladet*, ei norm med større innslag av radikale element som a-endingar. Det manglar oppdatert informasjon om normprofilen i medium generelt og i nettmedium spesielt.

Medietekstar som kunnskapsgrunnlag i normeringa

Språkrådet forvaltar rettskrivingsnormene for bokmål og nynorsk (språklova § 19, Prop. 108 L (2019–2020)). Sjølv om det er eit overordna prinsipp at normene skal ligge fast, er det opning for å gjere justeringar i tilfelle «der faktisk språkbruk eller sterke systemomsyn tilseier det» (Prop. 108 L (2019–2020):22). I dei aller fleste saker der ein vurderer å gjere endringar i rettskrivinga, spelar kunnskap om bruken av det aktuelle ordet eller den aktuelle forma i tekstar ei viktig rolle, jf. *bruksprinsippet* (Språkrådet 2015b:10, 12).

Språkbruken i medietekstar blir normalt tillagd vekt i utgreiingar av rettskrivingssaker, og med god grunn: Tekstane blir lesne av mange, og dei er lett tilgjengelege digitalt. Medietekstar dannar grunnstamma

«I nyare tid har normering av skriftspråket vore gjord på grunnlag av tekstar frå mediehus og forlag, hovudsakleg trykte bøker, aviser og tidsskrift. I vår digitale tidsalder er det naturleg at det òg blir lagt vekt på nyare digitale sjangrar.»

i fleire av dei viktigaste ressursane som Språkrådet hentar bruksdata frå; såleis inneheld Norsk aviskorpus berre avistekstar, medan nyare avistekstar utgjør over 70 prosent av materialet i Norsk Ordboks nynorskcorpus (UiB 2021b). Medietekstar er òg mykje bruka som kjelde til bruksdøme i dokumentasjonsordbøkene for bokmål og nynorsk.

Medietekstar har visse særtrekk som ein må vere klar over og ta med i vurderinga når ein ser på bruksdata derfrå. Det er velkjent at mange mediehus og redaksjonar har gjort medvitne val om kva former dei skal og ikkje skal bruke i tekstar som blir publiserte – dei har ofte klare husnormer som er smalare enn dei offisielle rettskrivingsnormene. Formvalet i tekstane blir altså ikkje alltid styrt av kva skribentane sjølve føretrekkjer. Ein annan faktor som spelar inn, er bruken av stavekontrollar, maskinomsetjing og andre skriveverktøy som òg fører til meir einsarta tekstar med eit smalare utval av former. Det siste gjeld ikkje berre medietekstar, det gjeld truleg storparten av tekstar som blir publiserte i dag.

I analysar av bruksdata kjem ein ikkje utanom at tekstgrunnlaget er påverka av husnormer og skriveverktøy av ulike slag. Ein må vere medviten om desse effektane og ta høgde for dei. Dessutan må ein hente inn data frå fleire ulike sjangrar og teksttypar. Dette er

presisert i framlegget til justerte retningslinjer for normering som Språkrådet sender til høyring i 2021 (Språkrådet 2020b).

Nye medium og normeringa

Tradisjonelt har skiljet mellom trykte tekstar og meir flyktige tekstar (som private brev) vore svært klart. I våre dagar skjer den skriftlege kommunikasjonen digitalt, og alle kan publisere tekstar som potensielt kan lesast av eit breitt publikum kort tid etter publisering. Det at ein tekst er publisert i eit digitalt medium, seier ikkje noko om kor god teksten er, eller om han har vore gjennom redigering og anna kvalitetssikring. Dette må ein òg ta omsyn til når ein analyserer bruksdata med tanke på moglege endringar i rettskrivingsnormene.

I framlegget til justerte retningslinjer for normering er formuleringane om tekstgrunnlaget for normeringa endra noko i lys av dei nemnde endringane i medielandskapet. Her tek Språkrådet høgde for at også tekstar i digitale medium kan utgjere ein del av tekstgrunnlaget for normeringa, så lenge ein har grunn til å tru at dei har vore gjennom ein kvalitetssikringsprosess: «Døme på sjangrar som kjem inn under eit slikt utvida bruksgrunnlag, kan vere digitale nyheiter, blogggar med fagleg innhald, rapportar som blir publiserte på nett, osb.» (Språkrådet 2020b).

I nyare tid har normering av skriftspråket vore gjord på grunnlag av tekstar frå mediehus og forlag, hovudsakleg trykte bøker, aviser og tidsskrift. I vår digitale tidsalder er det naturleg at det òg blir lagt vekt på nyare digitale sjangrar. Dette føreset at tekstane ikkje er del av ein flyktig digital straum av kommentarar og innlegg i sosiale medium, og at ein kan gå ut frå at tekstane har vore gjennom ei viss redigering og kvalitetssikring. Døme på aktuelle sjangrar kan vere digitale nyheiter, bloggar med fagleg innhald, rapportar som blir publiserte på nett, osv.

I utgreiing av normeringssaker brukar Språkrådet òg data frå korpus av nettekstar, som ein kan rekne med inneheld mykje tekst som verken er redigert eller publisert. Dei fremste korpusa av dette slaget er HaBiT og noTenTen, som begge er sette saman ved hjelp av innhausting av nettsider på bokmål og nynorsk. Nett-korpusa blir behandla som tilleggskjelder i høve til kjelder med meir redigert tekst, men dei kan gje verdifull kunnskap om språkbruk nettopp fordi dei i mindre grad er påverka av husnormer, korrekturverktøy og anna.

Tekstar frå sosiale medium er til no lite utnytta i utgreiing av normeringssaker for bokmål og nynorsk (men dei nemnde nettkorpusa inneheld òg tekstar som nærmar seg sosiale medium, til dømes frå nettforum og kommentarfelt). I andre land finst det eigne korpus med tekstar frå sosiale medium. Eit døme er korpusportalen Korp, som er utvikla av Språkbanken ved Göteborgs universitet. Portalen har underkorpus som er samla inn frå Twitter. Av fleire grunnar er det ønskeleg å utvikle slike korpus for norsk òg. Slike korpus vil mellom anna kunne vere nyttige for dei som arbeider med normering i Språkrådet.

Ordbøkene og språksamlingane

I stortingsmeldinga *Mål og meining* vart det understreka at det i eit land som Noreg, med ein innfløkt språksituasjon, er eit særleg behov for allmennordbøker, ikkje minst bandsterke vitskapelege dokumen-

tasjonsordbøker. Desse ordbøkene er grunnleggjande kjelde- og referanseverk som i dag kan redigerast og gjerast tilgjengelege i elektronisk form (St.meld. nr. 35 (2007–2008), kapittel 8.3.4).

I Prop. 108 L (2019–2020), kapittel 9.1, skriv regjeringa dette:

Befolkninga skal ha god tilgang til oppdatert og kvalitetssikra kunnskap og informasjon om rettskriving og språk, basert på solid dokumentasjon av den språklege tradisjonen og av korleis språket blir bruka i samtida. Ein slik dokumentasjon er eit nødvendig grunnlag for språkforskning og opplæring, og for Språkrådets arbeid med normering av språket er slik dokumentasjon avgjerande.

Vidare:

[...] det norske samfunnet må sikre ein språkleg infrastruktur for norsk. Døme på infrastrukturelle språktiltak for norsk vil vere å sikre tilgang på ordbokverk som dokumenterer nynorsk og bokmål og gjev informasjon om bruk av språket [...]

Språksamlingane i Bergen

Dei store språksamlingane som mellom anna ligg til grunn for dokumentasjonsordbokverket *Norsk Ordbok* og eittbandsordbøkene *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*, er no lagde til Universitetsbiblioteket ved Universitetet i Bergen, som har teke på seg å forvalte samlingane. Dei vart overførte til Bergen i 2016, etter at Universitetet i Oslo hadde hatt ansvar for dei sidan 1972. Samlingane inneheld mellom anna omfattande ordbokdata til bokmål og nynorsk og gjev grunnlagsmateriale både for rettskrivingsordbøker og dokumenterande ordbokverk. Visjonen for språksamlingane er at dei skal vere ein levande infrastruktur for norsk språk. Denne infrastrukturen skal vere mest mogleg open og tilgjengeleg for forskarar, forvaltning og andre som er interesserte i norsk språk.

Med utgangspunkt i språksamlingane blir det no bygd opp eit nytt miljø av fagleksikografar i Bergen. Då pro-

«Då revisjonen starta, hadde *Bokmålsordboka* om lag 60 000 oppslagsord, medan *Nynorskordboka* hadde om lag 90 000. Det er eit mål at begge ordbøkene skal ha om lag 100 000 oppslagsord kvar når prosjektet blir avslutta.»

sjeftet *Norsk Ordbok 2014* vart avslutta, gjekk det leksikografiske miljøet som var bygd opp der, i oppløysing. Alle fast tilsette leksikografar ved Universitetet i Oslo har gått av med pensjon, og ingen nye blir tilsette etter at universitetet sa frå seg ansvaret for språksamlingane då papirversjonen av *Norsk Ordbok* vart fullført. Etter at arbeidet med *Det Norske Akademis ordbok* vart fullført i 2017, er det berre få leksikografar att der som kan oppdatere og halde ved like den digitale ordboka. Derfor er det særskilt viktig å få etablert eit leksikografisk miljø knytt til språksamlingane og ordbokprosjekt som revidering av *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka* og digitalisering, modernisering og revidering av den første delen av *Norsk Ordbok*. Det vil sikre tilgangen til oppdaterte og kvalitetssikra ordbokverk som dokumenterer nynorsk og bokmål og gjev informasjon om bruk av språka (jf. Prop. 108 L (2019–2020):68).

Revisjon av *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*

Språkrådet eig ordbøkene *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka* saman med Universitetet i Bergen. Ordbøkene viser kva som til kvar tid er gjeldande normering av bokmål og nynorsk. Dei trykte utgåvene vart publiserte i 1986, *Bokmålsordboka* på Universitetsforlaget og *Nynorskordboka* på Det Norske Samlaget. Dei kom på nett første gong i 1994, og det noverande grensesnittet vart publisert i 2009. Frå og med september 2017 finst dei to ordbøkene også som app, som kan lastast ned i versjonar både for Android og iOS. Både nett- og appordbøkene er gratis og til-

gjengelege for alle. Desse ressursane er svært populære, og bruken aukar år for år. Til dømes auka oppslaga frå dryge 45 millionar i 2018 til nesten 54 millionar i 2019. Det er særleg bruken via app i mobiltelefonar som har auka. Bruken av appen utgjorde om lag ein tredel av den totale bruken i 2018. I 2019 vart 60 prosent av oppslaga gjorde frå mobil (Språkrådet 2021c).

I *Språkstatus 2017* (Språkrådet 2017:83) vart det peika på at det er stort behov for oppgradering av *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*. Dei som har utvikla ordbøkene etter 1986, har gjort godt arbeid, men det står framleis mykje att. I 2017 godkjende Kulturdepartementet ein søknad frå Språkrådet og Universitetet i Bergen om å gjennomføre ein omfattande revisjon. Arbeidet starta i 2018 og skal vere ferdig i 2023. Viktige oppgåver for revisjonsprosjektet er mellom anna å oppdatere og samkøyre utvalet av oppslagsord i dei to ordbøkene, å gjennomføre gjeldande rettskriving for bokmål respektive nynorsk i all tekst og å få inn nye ord og tydingar. Då revisjonen starta, hadde *Bokmålsordboka* om lag 60 000 oppslagsord, medan *Nynorskordboka* hadde om lag 90 000. Det er eit mål at begge ordbøkene skal ha om lag 100 000 oppslagsord kvar når prosjektet blir avslutta. Revideringa skjer med utgangspunkt i store og oppdaterte tekstkorpus. Prosjektet har fem fast tilsette leksikografar, og mot slutten av 2020 disponerte prosjektet 8,2 stillingar. Språkrådet bidreg årleg med i overkant av eitt årsverk til prosjektet, mellom anna ved å stå for

naudsynt normering og sluttkontroll av ordbokmanuskript. Kulturdepartementet bidreg med om lag seks millionar kroner i året til prosjektet.

Norsk Ordbok

Norsk Ordbok – Ordbok over det norske folkemålet og det nynorske skriftmålet er ein uttømmende dokumentasjon av ordtilfanget i dei norske dialektane og det nynorske skriftspråket. Den trykte utgåva av verket vart fullført i og med det tolvte bandet i 2016 og inneheld om lag 330 000 ordartiklar. Det Norske Samlaget er utgjevar, og redaksjonsspråket følgjer 1938-rettskrivinga. Ein digital versjon av *Norsk Ordbok* vart lansert i 2012. Då prosjektet *Norsk Ordbok 2014* vart avslutta, var den elektroniske ordboka søkbar i alfabetstrekket frå *i* til *å*. Då den leksikografiske verksemda ved Universitetet i Oslo vart nedlagd, vart også den digitale versjonen av *Norsk Ordbok* flytta til Bergen.

Om ordbøker skal ha livets rett på lang sikt, må dei vere tilgjengelege på nett, og nytteverdien av *Norsk Ordbok* er redusert så lenge søk berre gjev tilslag på alfabetdelen frå og med *i* og utover. Det er no løyvd pengar til oppdatering og revisjon av *Norsk Ordbok*. Prosjektet har namnet *Norsk Ordbok A–H* og er eit samarbeid mellom Universitetet i Bergen og Høgskulen i Volda. Det kom i gang i 2019 og har som hovudmål å digitalisere og revidere alfabetstrekket frå *a* til *h* og på den måten skape ei komplett *Norsk Ordbok* på nett. Kulturdepartementet bidreg med om lag to millionar kroner i året til prosjektet. Til no er det tilsett ein hovudredaktør, og ein leksikograf som er knytt til Universitetsbiblioteket i Bergen, brukar om lag 25 prosent av arbeidstida si på prosjektet. Før digitaliserings- og revideringsarbeidet kjem skikkeleg i gang, kan søk i alfabetstrekket frå *a* til *h* no gjerast i faksimilær på Nasjonalbibliotekets boksøk direkte frå *Norsk Ordbok* sine nettsider.

Det Norske Akademis ordbok

Nettordboka *Det Norske Akademis ordbok* vart publisert i desember 2017. Ho er basert på *Norsk Riksmålsordbok*, men er revidert og utvida og inneheld 225 000 ordartiklar. Ordboka er dermed den mest

omfattande dokumentasjonen av bokmål per i dag. Revisjonen var eit samarbeid mellom Kunnskapsforlaget og Det Norske Akademi for Språk og Litteratur og var delvis finansiert ved årlege løyvingar frå Kulturdepartementet.

Sidan januar 2020 har Det Norske Akademi for Språk og Litteratur hatt heile ansvaret for drifta av ordbokverket gjennom selskapet Akademiordboken AS. Den gjenverande redaksjonen, med dagleg leiar, hovudredaktør og tre leksikografar, har flytta ut frå Kunnskapsforlaget og er no samlokalisert med *Store norske leksikon* i Oslo. Verksemda er delvis privatfinansiert, men Kulturdepartementet har frå 2018 bidrege med om lag 2 millionar kroner i året til vedlikehald av ordboka.

Leksikografisk samarbeid

I 2020 var det samla tilskotet til ordbokarbeid frå Kulturdepartementet om lag 12 millionar kroner. Departementet varsla i budsjettproposisjonen (Kulturdepartementet 2019:89) at ein vil sjå dei offentleg støtta norske ordbokverka meir i samanheng. Departementet meiner at betre samordning kan gje både faglege og økonomiske gevinstar.

Mange har ønskt at arbeidet med ei vitskapleg dokumentasjonsordbok for moderne bokmål skulle kome i gang når *Norsk Ordbok* og *Det Norske Akademis ordbok* var fullførte. Allereie i *Mål og mening* vart dei leksikografiske miljøa ved Universitetet i Oslo og rundt *Det Norske Akademis ordbok* oppmoda om å samarbeide om eit dokumentasjonsprosjekt (St.meld. nr. 35 (2007–2008):168). Ein intensjonsavtale kom på plass, og eit forprosjekt fekk tilskot frå Kulturdepartementet i 2012, men samarbeidet kom aldri skikkeleg i gang.

I Prop. 108 L (2019–2020), kapittel 9.3, skriv regjeringa dette:

Det har lenge vore ein føresetnad for den statlege støtta til NAOB [*Det Norske Akademis ordbok*] at når ordboka stod ferdig som produkt i 2017, skulle ei eventuell vidareutvikling knytast til eit vitskapleg

miljø. For dette føremålet hadde NAOB ein avtale med Universitetet i Oslo, men etter at Universitetet i Oslo la ned det leksikografiske arbeidet sitt, var ei slik tilknytning ikkje lenger aktuell. Med overføringa av språksamlingane til Universitetet i Bergen, og arbeidet med ordbøker som no går føre seg der, er det meir realistisk å sjå føre seg eit tettare tilhøve mellom NAOB og Universitetet i Bergen. Dei faglege føresetnadene for eit slikt samarbeid er på plass. Dette vil kunne gjere arbeidet med dokumentasjon av bokmål mindre sårbart framover.

I proposisjonen varslar regjeringa at Kulturdepartementet vil be Universitetet i Bergen og Det Norske Akademi for Språk og Litteratur samarbeide om ein plan for korleis prosjekta deira kan samordnast. Samstundes gjev departementet uttrykk for at ordbøker og ordbokverk som er bygde opp heilt eller delvis for offentlege midlar, bør vise kva som er offisiell rettskriving. Dette inneber eit ønske om at *Norsk Ordbok* og *Det Norske Akademis ordbok* skal følgje offisiell norsk rettskriving i oppslagsord, og at eventuell rettskrivingsvariasjon for grunnform og bøygde former blir vist med same status. Eventuelle former utanfor gjeldande offisiell rettskriving må markerast (jf. Prop. 108 L (2019–2020):73).

Med dette kan det leksikografiske fagmiljøet som no er under oppbygging rundt prosjekta som er knytte til Språksamlingane i Bergen, kome til å bli det faglege navet som fram til no har mangla i ein samla norsk ordbokpolitikk.

Godkjenning av ordlister og ordbøker til skulebruk

Etter opplæringslova § 9-4 skal ordlister og ordbøker til skulebruk godkjennast av Språkrådet. Dette gjeld både trykte og digitale utgåver. Eit viktig vilkår for godkjenning er at ordbøkene eller ordlistene gjev fullstendig og nøytral informasjon om valfrie former i rettskrivinga. Utgjevaren må opplyse på lett tilgjengeleg måte om ei ordbok eller ordliste er godkjend av Språkrådet til bruk i skulen.

Ei fullstendig oversikt over retningslinjene for godkjenning av ordlister og ordbøker til skulebruk finst på Språkrådets nettstad (Språkrådet 2020a), saman med ei komplett oversikt over ordlister og ordbøker som er godkjende til skulebruk etter 1. juli 2005 (bokmål) og 1. august 2012 (nynorsk). Etter 2016 har Språkrådet godkjent to nye ordbøker til bruk i skulen, begge for bokmål.

Termressursar

Termbasar og andre fagspråksressursar som emneordskatalogar og kodeverk er mellom dei viktigaste verktya for vidareutvikling av norsk fagspråk.

Tabellen på neste side viser utviklinga i talet på termar (fordelt på bokmål og nynorsk) i nokre større termbasar i perioden 2015–2020. Tala er samla igjen gjennom e-postkorrespondanse med dei ansvarlege for basane.

Termportalen blir drifta av Språksamlingane ved Universitetet i Bergen (UiB). Portalen er Noregs største terminologiressurs, og han skal gjerast til ein nasjonal termportal som gjev tilgang til flest mogleg termbasar frå ulike fagområde og sektorar. To av dei større basane som i dag er tilgjengelege via portalen, er Noregs handelshøgskules base med økonomisk-administrative termar og Universitets- og høgskulerådets base med studieadministrative termar (UHR-basen). Termportalen står i ei særstilling som terminologisk ressurs i Noreg og er omtala i eit eige avsnitt.

SNORRE er termbasen til Standard Norge, og han inneheld teknisk terminologi på mange område, i hovudsak henta frå standardar som er gjevne ut i Noreg. Electropedia er ein internasjonal termbase med elektroteknisk terminologi, og Norsk Elektroteknisk Komité (NEK) forvaltar det norske innhaldet.

Utanriksdepartementets EU-termbase er ein base for omsetjing av EU-rettsakter.

RESSURS	TAL PÅ TERMPOSTAR			
	2015	2018	2019	2020
Termportalen	95 829	97 675	99 251	98 902
SNORRE	52 282	59 700	60 951	62 763
tal på bokmålstermar				61 805
tal på nynorskstermar				61 471
Utanriksdepartementets EU-termbase	42 895	43 316	43 510	43 605
tal på bokmålstermar				42 686
tal på nynorskstermar				10 102
MeSH		20 833	21 675	21 675
Humord			18 968	19 206
tal på bokmålstermar				29 667
tal på nynorskstermar				0
Realfagstermar			10 780	10 770
tal på bokmålstermar				17 056
tal på nynorskstermar				16 499
Internasjonal klassifikasjon for sjukepleiepraksis (ICNP)	4212	4500	5150	5150
Språkrådets termwiki	1656	3633	3573	4197
tal på bokmålstermar				4151
tal på nynorskstermar				2876
Felles omgrepskatalog		113	3509	4718
tal på bokmålstermar				4718
tal på nynorskstermar				29
Electropedia	3073	3073	3073	3073
tal på bokmålstermar				3073
tal på nynorskstermar				3073
Matematisk ordliste		1644	2125	2633
tal på bokmålstermar				2633
tal på nynorskstermar				2633
Kollegiet for brannfaglig terminologi	1629	1747	1876	1897
Finans Norges pensjonsordliste			189	189
Volven				≈ 1100–1200
SNOMED				2324
tal på bokmålstermar				2126
tal på nynorskstermar				0

«I 2020 gjekk Kunnskapsdepartementet inn for å løyve 2 millionar kroner kvar årleg til utvikling og drift av Termportalen ved Universitetet i Bergen (UiB). Løyvinga gjer det mogleg å utvikle Termportalen til ein nasjonal portal for terminologi og er dermed eit gjennombrøt i arbeidet for å sikre utviklinga av norsk terminologi og fagspråk.»

MeSH er Folkehelseinstituttets emneordskatalog for helsevesenet, medan Humord og Realfagstermar er emneordskatalogane til fleire universitetsbibliotek. Internasjonal klassifikasjon for sjukepleiepraksis (ICNP) blir forvalta av Norsk Sykepleierforbund og inneheld helsetermar på fleire språk.

Språkrådets termwiki er ein termbase for fagmiljø som vil registrere og tilgjengeleggjere terminologi. Termwikien omfattar basar for 15 ulike fagområde. Dei fleste basane er framleis aktive i den forstand at det blir lagt til nye termar i dei, men nokre blir ikkje lenger utvikla vidare. Fleirtalet av dei aktive basane blir utvikla av faggrupper frå universitets- og høgskulesektoren under rettleiing av Språkrådet, og desse basane inneheld termar på både bokmål og nynorsk. Arbeidet til faggruppene blir nærare omtala i kapittelet «Høgare utdanning». Termwikien har dessutan to basar som blir drivne av andre enn Språkrådet. Den eine blir driven av Datatilsynet, den andre av Statens vegvesen.

Felles omgrepskatalog er omgrepsdelen av Felles datakatalog, som blir forvalta av Digitaliseringsdirektoratet. Katalogen inneheld terminologi frå fleire offentlege verksemdar. Meir informasjon om Felles datakatalog og omgrepsdelen finst i kapittelet «Stat og kommune». Matematisk ordliste er ein termbase som er utvikla av Noregs teknisk-naturvitskaplege universitet, Universitetet i Oslo og Universitetet i Agder med støtte frå Språkrådet. Ordlista er plassert hos Norsk matematikkråd.

Kollegiet for brannfaglig terminologi utviklar ein termbase på sitt fagområde (KBT). Pensjonsordlista til Finans Norge er termlista til bransjeorganisasjonen for pensjonsrelaterte omgrep.

Volven er ein nasjonal base som ligg hos Direktoratet for e-helse, og som inneheld felles metadata for helse-tenesta, mellom anna termar og definisjonar. Denne basen har ikkje vore oppdatert dei siste åra. SNOMED er eit internasjonalt medisinsk kodeverk som blir omsett til norsk av Direktoratet for e-helse, og det er direktoratet som forvaltar den norske delen.

Fleire termbasar manglar fast finansiering, og dermed blir ikkje nye termar registrerte. Det gjeld til dømes MeSH. Kystverket forvaltar ein base med termar for akutt forureining (AFTERM). Termbasen inneheld i overkant av 700 harmoniserte omgrep på området. Denne termbasen blir dessverre ikkje lenger oppdatert.

Termportalen – ein nasjonal portal for terminologi

I 2020 gjekk Kunnskapsdepartementet inn for å løyve 2 millionar kroner kvar årleg til utvikling og drift av Termportalen ved Universitetet i Bergen (UiB).¹ Løyvinga gjer det mogleg å utvikle Termportalen til ein nasjonal portal for terminologi og er dermed eit gjen-

¹ Kunnskapsdepartementet får 2 millionar kroner av kostnaden ved løyvinga dekte ved at dei får 2 millionar kroner overførte frå budsjettet til Kulturdepartementet.

nombrot i arbeidet for å sikre utviklinga av norsk terminologi og fagspråk.

Termportalen skal vere ein felles søkje- og redigeringsportal for terminologi – det vil seie ein nettstad der brukarar kan finne fagtermar på tvers av alle relevante basar i dei ulike samfunnssektorane gjennom eitt søkjefelt, og der fagfolk kan publisere norske fagtermar i ein redigeringsapplikasjon som er bygd opp i samsvar med internasjonale standardar på feltet. Termportane skal minst innehalde termar på norsk (bokmål og nynorsk) og engelsk.

Termportalen legg til rette for at universitet og høgskular skal kunne vedlikehalde og vidareutvikle norsk fagspråk, slik dei pliktar etter § 1-7 i universitets- og høgskulelova. I Prop. 108 L (2019–2020) skriv regjeringa dette om Termportalen:

Regjeringa meiner at Termportalen kan bli eit viktig verktøy som vil bidra til at universiteta og høgskulane oppfyller dei pliktene dei har etter universitets- og høgskulelova § 1-7 og i dei språkpolitiske retningslinjene for kvar institusjon. I tillegg vil Termportalen bidra til at vi når den overordna målsetjinga i framlegget til språkløv om å sikre norsk som eit samfunnsberande språk. (Prop. 108 L (2019–2020):72)

Meir informasjon om Termportalen finst i kapittelet «Høgare utdanning».

I samband med portalen skal det byggjast opp eit terminologisk fagmiljø. Dette fagmiljøet vil kunne drive terminologisk forskning som kan gagne utviklinga og forvaltninga av norsk terminologi, og det vil kunne gje eit utdanningstilbod i faget. Eit slikt utdanningstilbod trengst om ein skal få dekt den komande etterspurnaden etter terminologisk kompetanse i Noreg. Terminologi som studiefag og Noregs behov for terminologisk kompetanse er nærare omtala i kapittelet «Høgare utdanning».

Termportalen vart opphavleg bygd opp ved Noregs handelshøgskole (NHH) i perioden 2013–2018. Pro-

sjektet vart hovudsakleg finansiert av Noregs forskingsråd gjennom infrastrukturprosjektet *CLARINO*. I 2019 vart portalen overført til språksamlingane ved Universitetet i Bergen, og same år inngjekk NHH, UiB og Språkrådet ein intensjonsavtale om å vidareutvikle Termportalen til ein nasjonal portal for terminologi på tvers av fag og sektorar (Noregs handelshøgskole, Språkrådet og Universitetet i Bergen 2019).

Termportalen inneheld i dag termbasar for mellom anna økonomi, administrasjon, jus, maritime fag, tekniske fag og tolkefaget. Ein mykje bruka base i portalen er UHRs termbase, som er Universitets- og høgskulerådets base med studieadministrativ terminologi. Portalen inneheld terminologi på norsk og engelsk og i noko omfang andre språk.

Det er planar om at store termbasar som Standard Norges SNORRE-base, Utanriksdepartementets EU-termbase og Felles omgrepskatalog i offentleg sektor skal gjerast tilgjengelege i portalen. Standard Norge, Utanriksdepartementet og Digitaliseringsdirektoratet (som forvaltar Felles omgrepskatalog) har slutta seg til desse planane (Digitaliseringsdirektoratet ofl. 2020).

Det er dessutan eit mål at fleire fagmiljø i universitets- og høgskulesektoren skal publisere terminologi i portalen. Det krev at tilsette i sektoren får gode vilkår for å drive terminologiarbeid, og det må finnast eit opplæringstilbod i terminologisk metode som kan gje fagfolka den kompetansen dei treng for å utføre dette arbeidet.

I 2021 skal det tilsetjast ein terminolog i forskarstilling, ein terminolog til drift av portalen, ein IT-utviklar og ein prosjektkoordinator til arbeidet med å utvikle portalen. I den første fasen vil mykje av arbeidet gjelde utvikling av brukarflata slik at portalen blir så brukarvenleg som mogleg. Når dei fagleg tilsette er på plass, vil arbeidet med å utvide innhaldet bli prioritert høgare.

Då data vart samla inn til denne rapporten, gjekk det føre seg teknisk arbeid i Termportalen som gjorde at

«Dei siste åra er det gjeve ut fleire bøker på romanes: ei kokebok, ei eventyrbok og ei omsetjing av Askepott-eventyret i 2018 – også som lydbok med bilete på YouTube (Romano kher 2018).»

det ikkje var mogleg å få oversikt over talet på bokmålstermar og nynorskstermar i alle basane. I dei basane som det var mogleg å få ut tal for, var det 13 577 bokmålstermar og 1812 nynorskstermar. Basane som det finst tal for, inneheld berre ein liten del av termene i portalen (mellom 5 og 10 prosent), så ein kan ikkje bruke tala til å seie noko om fordelinga mellom bokmål og nynorsk i portalen totalt. Uansett er det klart at mange omgrep manglar nynorskterm.

Eit viktig delprosjekt i arbeidet med Termportalen blir å lage nynorskstermar der dei manglar. I proposisjonen til den nye språklova (Prop. 108 L (2019–2020)) peikar regjeringa på dette som ei mogleg oppgåve for fagmiljøet ved portalen:

Språksamlingane ønskjer å etablere eit fagmiljø som kan drifte portalen slik at innhaldet kan utviklast vidare til å omfatte terminologi frå viktige domene, både i og utanfor UH-sektoren. Dette fagmiljøet vil òg kunne arbeide med å utvikle nynorsk fagterminologi der det manglar. (Prop. 108 L (2019–2020):72)

Termportalen er ikkje berre ein stad der brukarar kan finne termar på tvers av basar og sektorar; han er òg ei svært fleksibel løysing for produsentar av terminologi. Dei som vil gjere termar tilgjengelege i portalen, kan nemleg velje mellom tre måtar å gjere det på:

- publisere direkte i redigeringsapplikasjonen til portalen
- redigere og publisere i ein annan base, men dele data i sanntid med portalen
- redigere og publisere i ein annan base, men eksportere data til portalen når det høver

Dokumentasjon av minoritetsspråk

Romani og romanes

Romani og romanes har først og fremst vore i bruk som munnlege språk, og dei har inga forankring i utdanning og høgare utdanning. Dei har heller ikkje vore mykje bruka i anna offentleg verksemd. Alt dette pregar dokumentasjonsarbeidet, som er gjort og blir gjort på initiativ frå enkeltpersonar. Det er derfor ikkje lett å få oversikt over eller tak i det materialet som finst.

Tidlegare har mellom anna RT-senteret (Romanifolkets/Taternes senter) gjort forsøk på å registrere informasjon om ulike sider ved språket. I 2014 kom boka *Vandriane rakkrar* (Theil 2014) ut på romani, med ei ordliste med omsetjing til både bokmål og nynorsk. Boka vart utgjeven av Taternes landsforening, og professor Rolf Theil var språkvitenskapleg fagperson. Det

trengst truleg eit større ordbokverk som kan byggje på Ragnvald Iversens *The Romany Language in Norway* (Iversen 1944) og fleire andre innsamlingar. Jakob Wiedner har samla inn leksikalske data i samband med sitt ph.d.-prosjekt ved UiO om romani til ei romani-ordbok som ligg på nettstaden til UiO (Wiedner: udatert). I 2020 vart romani lagd inn som eit av språka ein kan lære seg i appen *New Amigos*, som frå før inkluderte kvensk. Romani finst i appen i dag på nivå 1 og 2, og det er planar om å utvide det til tre nivå. Appen finst for iOS og Android.

Dei siste åra er det gjeve ut fleire bøker på romanes: ei kokebok (Lakatosova 2016), ei eventyrbok (Lakatosova, Lorentsen og Hasvoll 2016) og ei omsetjing av Askepott-eventyret i 2018 – også som lydbok med bilete på YouTube (Romano kher 2018). Det har også vorte omsett nokre tekstar for det offentlege, mellom anna til Utdanningsdirektoratet (Udir 2020 og Udir udatert) og til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir 2019). For tida samarbeider Romano kher, Rolf Theil og Språkrådet om å lage ei abc-bok og eit digitalt læremateriell på romanes i samanheng med denne boka.

Kvensk

Det finst framleis for få kvenske ordbøker. Kainun institutti – Kvensk institutt har i samarbeid med Gielatekno ved UiT utvikla ei digital ordbok med 9104 oppslagsord, eit retteprogram og ein grammatisk analysator (november 2020) (Trosterud 2019). Dei elektroniske hjelpemidla for språkbrukarar har vore i bruk i kvenskstudiet ved UiT, men også elles i kvensk språkundervisning. Hjelpemidla er framleis under utvikling, og tilbakemeldingane frå brukarane har så langt vore svært positive. Hjelpemidla gjer det mogleg å lese og skrive kvensk for alle, frå språklærarar og omsetjarar til vanlege språkbrukarar og studentar. I dagens situasjon er det svært viktig for revitaliseringa av kvensk at det blir utvikla språklege ressursar som hjelper folk med å ta språket i bruk. Det gjeld særleg skriftspråket. Auka interesse blant kvener for å skrive og lese kvensk har skapa nye behov for og krav til

utvikling av skriftspråksnorma. Porsanger har vore kjerneområdet for revitalisering av kvensk språk, men også andre kvenske regionar har vore med på å ta språket i bruk. Samstundes har språkbrukarar frå andre kvenske dialektområde ønskt å bruke dialekten sin parallelt med Porsanger-varianten. Både Kvensk språkting og ulike språkforskarar (Lane 2011, Söderholm 2014) peikar på at det er svært viktig å ha variasjon i kvensk skriftspråk. Sidan kvensk er eit trua språk, og sidan mange av språkbrukarane har avgrensa høve til å bruke språket, er det viktig å oppmuntre dei til å bruke eit språk i skrift som dei kan kjenne att, og som dei kan identifisere seg med. Når det gjeld kvensk, må det her takast omsyn til variasjon i bøyingsformer og i ordtilfang.

Kainun institutti – Kvensk institutt arbeider med ordinnsamling saman med Kvensk språkting. Vappu Pyykkö har laga ordlister til Alf Nilsen-Børsskogs to første romanar (Pyykkö 2008). Finska bandarkivet (Suomen kielen nauhoitearkisto) har meir enn 400 timar opptak med kvenskpråklege dialektar frå Troms og Finnmark. Opptaka er frå perioden 1959–1971. Kvensk institutt har fått digitalisert over 233 timar av opptaka, og ein liten del er transkribert. Materialet er tilgjengeleg for forskarar og slektningar til informantane. I tillegg til Finska bandarkivet har bandarkivet i Uleåborg (Oulun nauhoitearkisto), arkivet for historie-, kultur- og kunstofforsking i Åbo (Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen arkisto), Kvenarkivet ved Universitetet i Tromsø – Noregs arktiske universitet (UiT) og Finska Litteratursällskapet (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, SKS) kvenskpråkleg materiale i arkiva sine. Universitetet i Oslo ved Pia Lane stod for prosjektet Ruija-korpuset. Materialet ligg i Talemålsarkivet og omfattar opptak frå Bugøyenes (Sør-Varanger) og Porsanger frå perioden 1960–2009, til saman 76 timar. Det finst ein eigen database for kvenske stadnamn, Kvensk stedsnavndatabase. Den store finske dialektordboka *Suomen murteiden sanakirja* (Ordbok over finske dialektar) har ein god del kvenske ord frå eige arkiv (SMS-arkivet). Ordboka har åtte band, resten kjem på nett.

«Stadnamn er ikkje berre interessante som språk-element. Dei er òg verdifulle immaterielle kulturminne. For å ta vare på desse kulturminna har Noreg sidan 1991 hatt ei lov om stadnamn.»

Ordbøker og leksikalske oppslagsverk er viktig skriftkulturell infrastruktur. Men når det gjeld kvensk, romani og romanes, er også munnlege arkiv viktige kjelder. Det finst få kvenske ordbøker, og det er akutt behov for skriftleg dokumentasjon av kvensk språk. Det blir til dømes omsett ein god del tekst til kvensk. Det bør vere eit krav at materiale som er produsert med offentleg støtte, skal overførast til det kvenske korpuset.

Det trengst ordbøker og annan språkleg infrastruktur for romani og romanes. I tillegg bør omsetjingane som blir utarbeidde og tekstane som blir produserte på kvensk, romanes og romani, samlast inn automatisk.

Teiknspråkleg dokumentasjon

Det siste året er det gjeve ut tre innføringsbøker om norsk teiknspråk. *Få øye på tegn. Innføring i norsk tegnspråk* (Halvorsen 2020) og *Norsk tegnspråk – en grunnbok* (Vonen 2020). Desse bøkene representerer ulike språkvitskaplege tilnærmingar til norsk teiknspråk og bidreg til diskusjon om norsk teiknspråk på norsk teiknspråk blant studentar ved teiknspråk- og tolkeutdanningane i Noreg. Norges Døveforbund har saman med stiftinga Dam utarbeidd ei kursbok i norsk teiknspråk som kan brukast digitalt. Dette materiellet blir bruka på teiknspråkkursa i lokallaga til døveforeiningane.

NTNU ved seksjonen for teiknspråk og tolking har starta eit stort dokumentasjonsprosjekt som er finansiert av Noregs forskingsråd. Prosjektet heiter *Språkbruk i det norske døvemiljøet: et dypdykk i norsk tegnspråkøkonomi*, og «målet med prosjektet er å forske på hvordan døve bruker dette språket, og hvordan språkbruken gjenspeiler fysiske, sosiale og historiske forhold i et språkmiljø i endring» (NTNU 2019). Prosjektet skal dokumentere norsk teiknspråk ved å beskrive grammatikk og teiknforråd.

Utover dette skjer det lite systematisk arbeid med og planlegging av dokumentasjon av norsk teiknspråk.

Det blir drive eit teiknspråkleg terminologiarbeid i Språkrådet. Teikntermgruppa er sett saman av teiknspråklege døve og høyrselshemma med variert bakgrunn. Det er utvikla teikn knytte til juss og helse, og dei er publiserte på Språkrådets nettstad (Språkrådet udatert).

Tegnordbok.no er ei ordliste for skular der det blir undervist i og på teiknspråk. Målgruppa for ordlista er språkbrukarar som ikkje kan norsk teiknspråk godt nok. Teignordboka er ein del av oppdraget Statped har fått frå Kunnskapsdepartementet, og ho blir omtala i tildelingsbrevet til Statped. I ordlista kan ein søkje på norske ord og få opp teikn. Talet på nedlastingar på teignordboksappane i Statped i 2020 er: App Store (iOS) 8844, Android 11 279. Det totale talet på nedlastingar av teignordboka er 44 620. Statped har ikkje tilsette med lingvistisk eller leksikografisk kompetanse.

Stadnamndokumentasjon

Stadnamn er ikkje berre interessante som språk-element. Dei er òg verdifulle immaterielle kulturminne. For å ta vare på desse kulturminna har Noreg sidan 1991 hatt ei lov om stadnamn. Lova har i seinare tid vore gjennom fleire revisjonar, siste gong i 2019. I stadnamnlova heiter det at stadnamna skal takast vare på gjennom offentleg forvaltning. Med endringa av stadnamnlova i juli 2019 vart stadnamntenesta (sjå nedanfor) formelt ein del av Språkrådet. Men også andre aktørar har eit særleg ansvar for forvaltninga av stadnamn. Mellom dei er Kartverket og Sametinget.

Forvaltninga av stadnamn er viktig i ulike delar av samfunnet, og arbeidet inneber oppretting av nye adressenamn (til dømes nye vegnamn) og fastsetjing av skrivemåten for eksisterande stadnamn (til dømes gardsnamn og namn på naturformasjonar). Arbeidet med forvaltning av stadnamn er løpande og går føre seg i det offentlege.

Dei siste åra har det vore fleire endringar i stadnamnlova og tilhøyrande reglar. Endringar i lov om stadnamn tok til å gjelde 1.7.2015, og ny forskrift til lova kom 23.5.2017 (Forskrift om stadnamn 2017). I tillegg kom det utfyllande reglar for skrivemåten av norske stadnamn i oktober 2018, som er ei utfylling til § 3 i forskrifta (Språkrådet 2018b). Dei utfyllande reglane opnar for ulike dialektnære skrivemåtar av stadnamn, noko som inneber større eller mindre avvik frå den vedtekne rettskrivingsnorma. Nye endringar i lov om stadnamn tok til å gjelde 1.7.2019. Ei viktig endring i lova er ein regel som opnar for å vike frå gjeldande rettskriving og rettskrivingsprinsipp dersom ein skrivemåte har vore lenge i bruk og er vel kjend og innarbeidd. Denne «unntaksregelen» stod tidlegare i forskrifta og vart med siste lovendring flytta til lovteksten, noko som indikerer at han skal kunne takast i bruk oftare. Ei anna viktig endring er fastslåinga av at oppgåvene til stadnamntenesta no formelt ligg under Språkrådet. Ei ny forskrift med bakgrunn i dei siste endringane i lova har vore ute på høyring med høyringsfrist 7.4.2021. Framlegget til ny forskriftstekst

inneheld mellom anna ei presisering av når og korleis unntaksregelen skal brukast.

Språkrådet er stadnamnteneste for norske og kvenske stadnamn (Språkrådet 2020c), og Sametinget er stadnamnteneste for samiske stadnamn (Samisk stedsnavntjeneste). Som stadnamnteneste skal Språkrådet bidra til at det daglege arbeidet med stadnamnforvaltning blir utført etter føringane i lov om stadnamn. Etter 2017 har stadnamntenesta fått ny struktur. Tidlegare var stadnamntenesta for norske namn delt inn i fire område (Nord-Noreg, Midt-Noreg, Vestlandet og Austlandet med Agder), men frå juli 2018 vart inndelinga i regionar formelt oppheva, og stadnamntenesta vart ei teneste for heile landet. Stadnamntenesta består av fem konsulentar for norsk og ein konsulent for kvensk, i tillegg til tre rådgjevarar. Konsulentane er organiserte i eit fagråd som møtest fire-fem gonger i året.

Innsamling og digitalisering av stadnamn

Språkrådet forvaltar ei tilskotsordning til innsamling av stadnamndokumentasjon frå område i landet der risikoen er særleg stor for at denne viktige dokumentasjonen skal gå tapt. Tilskotsordninga, som vart etablert i 2014, har halde fram med utlysing av nye midlar kvart år. Til ordninga er det utvikla eit eige registreringsverktøy, og per 8.2.2021 er det der registrert 102 769 ferdigstilte namn. Registreringsverktøyet (databasen) skal no flyttast til Universitetet i Bergen, men tilskotsordninga er det framleis Språkrådet som skal forvalte.

I tillegg til innsamlinga i regi av Språkrådet har nokre fylkeskommunar drive med innsamling og registrering av stadnamn. Nordland fylkeskommune har drive med stadnamninnsamling i ei årrekke, og det innsamla materialet, om lag 160 000 namn, er tilgjengeleg på nett gjennom stadnamnarkivet Arkiv i Nordland. I noverande Vestland fylke samlar Sogn og Fjordane fylkeskommune inn stadnamn i 1985/86. Fylkeskommunen arbeider med å digitalisere samlinga, og per i dag er 228 000 namn digitaliserte og tilgjengelege på nettet (Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane). Horda-

land fylkeskommune samla inn stadnamn i slutten av 1980- og byrjinga av 1990-åra. Materialet har vorte sendt til UiB, som står for arkivering og publisering av namna. I Møre og Romsdal vart nærare 200 000 stadnamn samla inn i perioden 1985–1995. Om lag 130 000 av namna er lasta inn digitalt på Fylkesatlas Vestland.

UiB er ein føregangsstad når det gjeld digitalisering. Sidan stadnamnarkivet ved UiO i mai 2016 vart flytta til UiB, har det lege under språksamlingane ved Universitetsbiblioteket der. Materialet som er tilgjengeleg, kan ein for det meste finne på nettstaden til Språksamlingane (Norske stadnamn). Språksamlingane har sidan overføringa til Bergen vore drivne med lite midlar, men det har likevel skjedd mykje. Sidan 2017 har det fysiske arkivet til Norsk stadnamnarkiv vorte ordna og registrert. Frå 2018 har Språksamlingane motteke NTNUs stadnamnarkiv (og ordsamling) og skanna og ordna det. I 2019 vart stadnamnarkivet til UiS skanna, i alt 2900 kart og 36 000 lister m.m. med stadnamn. Tilsette ved Språksamlingane arbeider saman med lokale krefter i Rogaland med å digitalisere og kartfeste stadnamnarkivet til UiS. Per i dag har 20 000 av om lag 150 000 stadnamn vorte digitaliserte. I 2021 overtek Spesialsamlingane (som Språksamlingane er ein del av) HF-fakulteta sine arkiv, medrekna stadnamnarkivet. Frå 1. februar 2021 er det tilsett ein IT-utviklar som etter planen skal arbeide med stadnamntenestene innanfor satsingsområdet namnegransking (i tillegg til andre område).

Norsk stadnamnarkiv er nesten komplett skanna (36 000 dokument). Det som står att, er kart i dokumentsamlingane (ikkje i kartsamlingane) og notisbøker. Frå stadnamnarkivet ved NTNU er hovudfagsoppgåver og setelsamlinga skanna. Kartsamlinga er enno ikkje skanna.

Norske stedsnavn | Norske stadnamn er ein websemantisk portal som er utvikla ved UiB. Denne eigenutvikla portalen er framleis under testing, men ser ut til å fungere etter føremålet – å bli ein nasjonal stadnamnressurs. Testversjonen ligg på nettsidene til

Språksamlingane (Norske stadnamn). I *Norske stedsnavn | Norske stadnamn* er det no samla 550 000 stadnamnformer, men det er venta å auke kraftig frå 2021, når det kjem fleire midlar og folk. Basen kan vise både data frå Språksamlingane og data frå eksterne samlingar gjennom eit programmeringsgrensesnitt². Fleire ressursar er under planlegging, mellom anna visning av skanna arkiv (UiB 2021a).

E-læringskurs i stadnamnarbeid

I 2020 har Språkrådet arbeidd med eit e-læringskurs i stadnamnarbeid. Kurset er retta inn mot tilsette i kommuneadministrasjonen med stadnamn som arbeidsfelt, og det vil kunne fylla delar av kunnskaps-holet som oppstod etter at fagtilbodet i stadnamn-gransking vart nedlagt.

E-læringskurset «Vegen til stadnamnet. Eit kurs i stadnamnarbeid og stadnamnlova» er delt inn i fire modullar. Først får brukarane ei kort innføring i fagfeltet med den språkhistoriske bakgrunnen. Deretter følgjer ei innføring i lovverket om stadnamn (stadnamnlova med tilhøyrande forskrifter og reglar). Hovudvekta ligg på dei delane av lova som er mest relevante for det daglege arbeidet med stadnamn (særleg arbeidet med adressenamngjeving). Vidare gjev kurset ei innføring i reglane for rettskriving og normering som brukarane må kjenne til, og i siste modul får brukarane ein gjennomgang av typiske stadnamnsaker med hovudvekt på saksgang, prosedyrar og rollene til dei ulike aktørane. Samanlikna med tradisjonelle klasseromskurs og tradisjonell undervisning har e-læringskurset fleire føremonner. Ein føremonn er at det er kortvarig; heile kurset er unnagjort på ein dryg time. Dessutan kan ein ta kurset fleire gonger, og på den måten bruke det som eit oppslagsverk i arbeidet. Brukarane kan sjølve avgjere når dei vil ta kurset, om dei vil dele det opp eller ta enkelte av delane på nytt. Utgifta til produksjon av eit slikt kurs er ei eingongsutgift. Kurset er gratis, og det ligg tilgjengeleg for alle på Språkrådets nettstad og på Læringsplattforma (felles digital læringsplattform i staten).

² Application programming interface eller API.

E-læringskurset kan i nokon monn bøte på mangelen på undervisningstilbod på stadnamnfeltet, men det kan på ingen måte erstatte namnegransking som fagfelt innanfor høgare utdanning. Meir informasjon om namnegransking som fag finst i kapittelet «Høgare utdanning».

Språkteknologiske ressursar

Språkbanken

Språkbanken i Nasjonalbiblioteket stiller språkdata til disposisjon for utvikling av språkteknologi på norsk. Nasjonalbiblioteket og Språkrådet skal gjennom koordinert innsats arbeide for at ressursene i språkbanken vidareutvikles. De har også et ansvar for at både det offentlige som bestiller og utviklermiljøer både i offentlig og privat sektor får kjennskap til og etterspør språkressursene (KMD 2020:19).

Språkbanken vart oppretta i 2010 og skulle vere ei samling digitale språkdata som grunnlagsressursar i utvikling av språkteknologiske tenester og produkt med norsk tale og tekst. Banken skulle kunne brukast av både private og offentlege aktørar og skulle sikre gjenbruk av grunnlagsressursane. Gratis tilgang til desse ressursane skulle gjere det meir freistande for store internasjonale aktørar å utvikle produkta sine på norsk.

I rapporten *Språk i Norge* heiter det at «banken ikkje tener det formålet han var tiltenkt. Det manglar viktige språkdata i banken, og han er for lite kjent blant utviklarar og aktørar som potensielt kan bidra med innhald» (Språkrådet 2018a:27). Utvalet som skreiv rapporten, tilrådde mellom anna at det på nytt måtte satsast på språkdata som speglar norske talemål og skriftspråk, og at ein særskild instans skulle få ansvaret for å «koordinere og drive fram arbeidet med å samle inn ressursar til norske språkteknologiske produkt, basert på eit kontinuerlig strategi- og kartleggingsarbeid». Vidare heiter det at «krav til språkleg tilgang og kvalitet blir tatt inn i regelverket for offentlege innkjøp».

Språkteknologi:

- Stavekontroll og skrive støtte
- Maskinomsetjing
- Taleattkjenning
- Praterobotar
- Tekst-til-tale
- Automatisk tekstsamandrag
- Søkjemotorar

I 2019 fekk Språkrådet og Nasjonalbiblioteket ei auka løyving på til saman 10 millionar for å etablere og følgje opp eit forpliktande samarbeid om språkbanken. Nasjonalbiblioteket og Språkrådet har laga ein felles plan for arbeidet med innsamling og tilrettelegging av norske språkressursar.

På grunnlag av innspel frå utviklarane av språkteknologi og språkpolitiske prioriteringar har det vore satsa særskilt på nynorske ressursar og taleressursar med dialektar. Dei to andre satsingsområda har vore automatisk innhausting av store tekstmengder og innsamling av omsetjingar til bruk i automatisk omsetjing. Det internasjonale samarbeidet som Språkrådet og Nasjonalbiblioteket deltek i, har resultert i ein stor auke av omsetjingsminne dei siste to åra. Per 17. mars ligg det 3,3 millionar omsetjingseiningar mellom norsk og engelsk i språkbanken. Meir informasjon om internasjonalt samarbeid finst i kapittelet «Noreg og verda».

Til grunn for all språkteknologi ligg språkdata i ei eller anna form, til dømes:

- ordlister (rettskrivingsordlister, tospråklege ordlister, ordbøker, område-spesifikke lister over termar, uttale av ord, lister over vanlege skrivefeil)
- grammatikkar og språkmodellar
- annoterte tekstkorpus (til dømes POS-tagget, dependens, koreferens) som språkmodellar kan lærast opp på
- annoterte/transkriberte talekorpus
- store tekstmengder (til maskinlæring)

Dei siste åra har språkbanken fått ei rekkje nye ressursar som kan delast. Dessutan er språkbanken vorten betre kjend både blant utviklarar og blant dei som gjev frå seg data. Kvar gong språkbanken blir omtala i media, aukar etterspurnaden etter tenestene i banken.

I språkbanken kan også private aktørar og forskarar bidra med språkdata, verktøy og infrastruktur. Standard Norge har bidrege med sin eigen termbase og levert inn omsetjingsminne. Ein annan aktør, Vitec MV, har bruka data frå banken, oppdatert dei og levert dei tilbake i betre stand.

Ei lang rekkje nye og gamle taleressursar i ny versjon er gjorde tilgjengelege i språkbanken dei siste to åra. Mellom anna er eit nynorsk uttaleleksikon no tilgjen-

geleg for kommersiell bruk. Det same gjeld dei første transkripsjonane frå Stortingets prosjekt om automatisk referatskriving som er omtala i kapitlet «Stat og kommune».

Fleire av dei andre ressursane, til dømes dialektkorpus, har ikkje opne lisensar. Dei kan ikkje utan vidare brukast av kommersielle aktørar, men dei kan brukast av forskarar.

Det trengst òg store mengder variert tekst til bruk i automatisk tekstanalyse og informasjonsbehandling. Nasjonalbiblioteket har i denne satsinga utvikla eit program for automatisk innhausting av tekstmengder frå offentlege verksemder. Sidan dei fleste offentlege verksemder produserer tekst på begge dei norske

«Heilt frå oppstarten av språkbanken har det vore klart at det finst knapt med nynorske digitale språkressursar. Det finst mindre nynorsk tekst i det heile, og ein god del andre ressursar finst berre på bokmål.»

skriftspråka, inneheld programmet ein komponent som kan skilje nynorsk tekst frå bokmålstekst. Som eit resultat av det er eit større nynorskkorpus med variert tekst frå nynorskkommunar no lagt ut.

I *Nasjonal strategi for kunstig intelligens* (KMD 2020) står det at regjeringa vil utforme standardformuleringar til bruk i offentlege kontraktar for å gje offentleg sektor rettar til dei språkressursane som kjem ut av omsetjingstenester og andre språktenester. Nasjonalbiblioteket har utarbeidd eit forslag til standardformulering for omsetjingsminne. Dei andre standardformuleringane er enno ikkje på plass.

Språkressursar på nynorsk og bokmål

Språkteknologi, som talegjenkjenning og språkforståelse, er en viktig komponent i KI. For at norske innbyggere skal få ta del i stadig mer avanserte tjenester på sitt eget språk, er det avgjørende å ha gode språkressurser på begge målformer og på samisk (KMD 2020:6).

Heilt frå oppstarten av språkbanken har det vore klart at det finst knapt med nynorske digitale språkressursar. Det finst mindre nynorsk tekst i det heile, og ein god del andre ressursar finst berre på bokmål. Mellom anna finst det ikkje stort nok tekstgrunnlag for å kunne lage automatisk omsetjing direkte mellom engelsk og nynorsk. Av dei nemnde 3,3 millionar omsetjingseiningane er berre ca. 70 000 mellom engelsk og nynorsk. Løysinga er å omsetje via bokmål. Ei slik løy-

sing er ikkje optimal, sidan feilprosenten aukar når omsetjinga går via eit tredje språk.

I tillegg til det nemnde korpuset med tekst frå nynorskkommunar har den såkalla nynorskroboten som Nynorsk Pressekontor har utvikla, òg ført til meir nynorsk tekst. Dei omsette tekstane dannar eit stort parallellkorpus mellom nynorsk og bokmål som kan brukast i andre automatiske omsetjingsprogram. Kvaliteten på automatisk omsetjing frå bokmål til nynorsk har også vorte mykje betre dei siste åra.

Det er eit problem at terminologi på nynorsk og bokmål ikkje blir utvikla samtidig. Dersom det ikkje blir utvikla terminologi på nynorsk, risikerer ein at ny språkteknologi ikkje fungerer på nynorsk. Dette gjeld særleg den sektorspesifikke språkteknologien (til dømes kan ein ikkje få automatisk omsetjing til og frå nynorske tekstar om sjøfart dersom dei nødvendige orda ikkje er lagde inn i programmet for omsetjing). Offentleg sektor har (med omgrepsarbeid i staten og ved universiteta og høgskulane) eit særleg ansvar for utvikling av terminologi på nynorsk. Her trengst det monnaleg innsats i åra framover for å sikre at nynorsk òg i framtida skal kunne brukast til alle formål.

«Det finst inga systematisk oversikt over kven som hentar ut data frå språkbanken, anna enn dei utviklarane som sjølve kunngjer at dei har bruka dataa. Selskap går sjeldan ut og seier kva data som er bruka i utviklinga.»

Kor god er norsk språkteknologi?

Kvaliteten på det ein får ut av ei språkteknologisk programvare, reflekterer det ein matar inn i ho. Data-maskina finn til dømes ikkje på nye ord av seg sjølv. Skal språkteknologi kunne takast i bruk innanfor ein sektor, må sektoren sjølv har gjort fagtermane sine og andre relevante språkdata tilgjengelege som grunnlagsressursar (Prop. 108 L (2019–2020):43). Vil ein ha eit program som omset til dømes sjøfartsdokument til engelsk, må ein føre programmet med omsetjingar som inneheld sjøfartsord og -uttrykk på begge språk. Digitaliseringsprosessar viser også på denne måten kvifor det sektorovergripande prinsippet i språkpolitikken er nødvendig, og kor tett språkpolitikk og sektorspesifikk politikk heng saman.

Norsk språkteknologi er mindre utvikla enn engelsk. Taleattkjenninga forstår mindre norsk enn engelsk. Norsk talesyntese er god, men den engelske er betre. Norsk stavekontroll er ganske god, men han er ikkje oppdatert med nye ord eller nye godkjende former. Dei norske praterobotane fungerer dårlegare enn dei engelske.

Likevel kan ein sjå ei viss betring. Fleire nye kunstige stemmer er komne til sidan førre språkstatusrapport (2017). Til dømes har Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek fått nye stemmer – på nynorsk og bokmål. Store internasjonale selskap som Google og Microsoft har norsk taleattkjenning for bokmål i systema sine. Auto-

matisk omsetjing verkar betre enn for nokre år sidan, også for norsk. Det same gjeld praterobotar. Smart-høgtalarar som til dømes *Google Home* forstår norsk.

Ei utfordring i åra som kjem, er å få dei store internasjonale selskapa til å ta i bruk dei norske ressursane som er tilgjengelege, slik at bokmål og nynorsk blir å finne i produkta deira.

Ressursar utanfor språkbanken

Språkbanken er den viktigaste ressursamlinga for norsk språkteknologi. Men det finst òg ressursar utanfor språkbanken. Til dømes ligg det offentlege omgrep i Felles datakatalog – ein nettstad som samlar omgrepsapparat frå offentlege verksemder. Dessutan er det mogleg å registrere fagtermar som eit eige datasett i katalogen. Det skortar på nynorske omgrep i katalogen.

Nokre ressursar har vorte frigjevne til fri kommersiell bruk dei siste åra. Det gjeld mellom anna *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*. Det finst dessutan europeiske plattformer for språkteknologi: ELRC-SHARE og ELG fungerer som ein slags europeiske språkbankar. Meir informasjon om dette finst i kapittelet «Noreg og verda».

Det finst andre stader enn språkbanken der utviklarar deler data og verktøy. Nokre av dei er omtala i kapittelet «Noreg og verda». Andre delingsplattformer, til

dømes GitHub, har Språkrådet ikkje tilstrekkeleg oversikt over per i dag, sjølv om vi veit at det finst ressursar der òg. Mange utviklarar, særleg forskarar, utvekslar informasjon og data på slike plattformer. Det trengst betre oversikt over kva som skjer i slike miljø, og kva som finst på dei ulike plattformene.

Det finst inga systematisk oversikt over kven som hentar ut data frå språkbanken, anna enn dei utviklarane som sjølve kunngjer at dei har bruka dataa. Selskap går sjeldan ut og seier kva data som er bruka i utviklinga. Det finst unntak, som då Microsoft i 2019 lanserte ei taleattkjenningsteneste for norsk. I pressemeldinga frå Microsoft heitte det at samarbeidet med Nasjonalbiblioteket hadde vore utslagsgjevande for at Noreg, som første land i Norden, hadde fått denne tenesta på sitt eige språk (Prop. 108 L (2019–2020):43). Det hadde vore fint om fleire selskap hadde vore opne om bruken av data frå språkbanken.

KJELDER

AFTERM = *Fagordliste for akutt forurensning*. Kystverket. <http://www.afterm.no/> (mai 2021).

Arkiv i Nordland: Stadnamn i Nordland. Nordland fylkeskommune. <https://nordlandsatlas.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=f4795dcb2ab-b4c2e8222d0de8df32019> (mars 2021).

Bokmålsordboka. Språkrådet og Universitetet i Bergen. <https://ordbok.uib.no/> (mai 2021).

Bufdir (2019): *Informatsia pa rom ando. Familieråd*. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. <https://youtu.be/otsLagUJ4rA> (mars 2021).

Conzett, P. (2017): *Genusvariasjon i norsk skriftspråk. Ei undersøking av genusbruken ved substantiv som er normerte som maskulinum og nøytrum*. Septentrio Reports 1. <http://doi.org/10.7557/7.4077> (mars 2021).

Conzett, P. (2020): *Variation in Grammatical Gender in Written Norwegian. A Study of the Use of Grammatical Gender of Nouns in Bokmål and Nynorsk*. Septentrio Reports 4. <https://doi.org/10.7557/7.5412> (mars 2021).

Det Norske Akademis ordbok. Det Norske Akademi for Språk og Litteratur. <https://naob.no/> (mai 2021).

Digitaliseringsdirektoratet, Noregs handelshøgskole, Språkrådet, Standard Norge, Universitetet i Bergen og Utanriksdepartementet (2020): *Det terminologiske landskapet i Norge: et målsettingsnotat* Policynotat. Upublisert.

Felles datakatalog. Digitaliseringsdirektoratet. <https://data.norge.no/> (mai 2021).

Felles omgrepskatalog. Digitaliseringsdirektoratet. <https://data.norge.no/concepts> (mai 2021).

Finans Norges pensjonsordliste. <https://www.finansnorge.no/ordliste/> (mai 2021).

Forskrift om stadnamn (2017): *Forskrift om stadnamn*. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-05-23-638> (mars 2021).

Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane. <https://stadnamn.fylkesarkivet.no/> (mai 2021).

Fylkesatlas Vestland. Statsforvaltaren i Vestland og Vestland fylkeskommune. <https://www.fylkesatlas.no/> (mars 2021).

HaBiT = Harvesting big text data for under-resourced languages. Nettkorpus for bokmål og nynorsk. <https://www.hf.uio.no/iln/om/organisasjon/tekstlab/prosjekter/habit/habitkorpus.html> (mars 2021).

Halvorsen, R.P. (2020): *Få øye på tegn. I nnføring i norsk tegnspråk*. Bergen: Fagbokforlaget.

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen arkisto. <https://www.utu.fi/fi/yliopisto/humanistinen-tiede-kunta/hkt-arkisto> (mars 2021).

Humord. Norsk tesaurus for humaniora og samfunnsvitskap med tilgrensande fagområde. Universitetsbiblioteket, Universitetet i Oslo. <https://www.ub.uio.no/bruk/sok-i-hele-biblioteket/emneord/humord/om-indekseringssamarbeidet.html> (mai 2021).

ICNP = ICNP søkemotor. International Classification for Nursing Practice. <https://www.icn.ch/what-we-do/projects/ehealth-icnptm/icnp-browser> (mai 2021).

Ims, I.I. (2007): «Det er vi som bestemmer åssen folk snakker og skriver.» *En undersøkelse av norske avisers språknormative prinsipp og praksis*. Hovudoppgåve. Universitetet i Oslo. <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-17680> (mars 2021).

Iversen, R. (1944): *Secret Languages in Norway – Part I. The Romany Language in Norway*. Oslo: Dybwad.

KBT = *Faguttrykk*. Kollegiet for brannfaglig terminologi. <http://www.kbt.no/faguttrykk.asp> (mai 2021).

KMD (2020): *Nasjonal strategi for kunstig intelligens*. Kommunal- og moderniseringsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nasjonal-strategi-for-kunstig-intelligens/id2685594/> (mars 2021).

Kola, K.W. *Bokmålsbruk – hvorledes/hvordan/åssen og hvorfor? Om bruken av morfologiske og ortografiske varianter i bokmålsnormalen*. Masteroppgåve. Universitetet i Oslo. <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-45602> (mars 2021).

Korp. Språkbankens konkordansverktøy. Göteborgs universitet. <https://spraakbanken.gu.se/korp/> (mars 2021).

Kulturdepartementet (2017): Vedtekter for Språkrådet. <https://lovdata.no/dokument/INS/for-skrift/2017-04-06-1415> (mai 2021).

Kulturdepartementet (2019): Prop. 1 S (2019–2020) for budsjettåret 2020 under Kulturdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-1-s-20192020/id2671450/> (mai 2021).

Kvenarkivet. Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet. https://uit.no/forskning/art?p_document_id=71383 (mars 2021).

Kvensk stedsnavndatabase.
<http://kvenskestedsnavn.no/> (mai 2021).

Lakatosova, M.B., R. Lorentsen og B.C. Hasvoll (2016): Romske eventyr og historier. Paramiči taj čače historiji. Oslo: Solum.

Lakatosova, S. (2016): Romane chabenata. Romske matretter. Oslo: Romtiltaket.

Lane, P. (2011): The birth of the Kven language in Norway: emancipation through state recognition. I: *International Journal of the Sociology of Language* 209:57–74.

Lov om stadnamn. Sjå Stadnamnlova.

MeSH = Medical Subject Headings. Folkehelseinstituttet. <http://mesh.uia.no/> (mai 2021).

Mål og mening. Sjå St.meld. nr. 35 (2007–2008).

New Amigos = New Amigos. New Amigos Norge AS og NA Technologies AS. <https://newamigos.com/> (mai 2021).

Noregs handelshøgskole, Språkrådet og Universitetet i Bergen (2019): Intensjonsavtale om samarbeid for å etablere ein nasjonal termportal som del av Språksamlingane i Bergen. Upublisert.

Norsk aviskorpus. <http://avis.uib.no/> (mars 2021), òg tilgjengeleg på <https://clarino.uib.no/korpuskel/page> (mars 2021).

Norske stadnamn. Språksamlingane, Universitetet i Bergen <https://toponymi.spraksamlingane.no/nb/app> (mai 2021).

Norsk Ordbok. Ordbok over det norske folkemålet og det nynorske skriftmålet. Universitetet i Bergen. <http://no2014.uib.no/> (mai 2021).

noTenTen. Nettkorpus for bokmål og nynorsk. Tilgjengeleg i portalen Sketch Engine: <https://auth.sketchengine.eu/> (mars 2021).

NTNU (2019): Språkbruk i det norske døvemiljøet: et dypdykk i norsk tegnspråkøkologi. Forskningsprosjekt. Noregs teknisk-naturvitskapelege universitet. <https://www.ntnu.no/isl/norsk-teiknsprakokologi> (mai 2021).

Nynorskordboka. Språkrådet og Universitetet i Bergen. <https://ordbok.uib.no/> (mai 2021).

Opplæringslova = Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61> (mars 2021).

Oulun nauhoitearkisto. <https://www oulu.fi/suomenkieli/node/4099> (mars 2021).

Prop. 108 L (2019–2020) = Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak). Lov om språk (språklova). Kulturdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-108-l-20192020/id2701451/> (mars 2021).

Pykkö, V.I. (2008): Sana-aitta – ordliste til Børsskogs romaner. Ordliste til «Kuosuvaaran takana» og «Aittiruto» av Alf Nilsen–Børsskog. Kainun institutti – Kvensk institutt. <https://www.kvenskinstitutt.no/sprak/sana-aitta-ordliste-til-borsskogs-romaner/> (mars 2021).

Realfagstermer. Søk i realfagslitteraturen til universitetsbiblioteka i Oslo og Bergen. Realfagsbiblioteket, Universitetet i Oslo. <https://app.uio.no/ub/emnesok/realvagstermer/search> (mars 2021).

Regjeringa (2016): Utredningsinstruksen. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/instruks-om-utredning-av-statlige-tiltak-utredningsinstruksen/id2476518/> (mars 2021).

Romano kher (2018): Askepott på romanes og norsk. Lydbok. <https://youtu.be/HvKvV15TKmE> (mai 2021).

Ruija-korpuset. <https://www.hf.uio.no/iln/tjenester/kunnskap/sprak/korpus/talespraksakorpus/ruija/> (mars 2021).

Samisk stedsnavntjeneste. Sámediggi/Sametinget. <https://sametinget.no/sprak/samiske-stedsnavn/samisk-stedsnavntjeneste/> (mars 2021).

SNOMED = Systematized Nomenclature of Medicine Clinical Terms. Norwegian Edition 2020-10-15. <https://browser.ihtsdotools.org/?perspective=full&conceptId=404684003&edition=MAIN/SNOM-EDCT-NO/2020-10-15> (mai 2021).

SNORRE = Termbasen Snorre. Standard Norge. <https://www.standard.no/termbasen/> (mai 2021).

Språklova. Sjø Prop. 108 L (2019-2020).

Språkrådet (2015a): Retningslinjer for normering – bokmålsversjon. <https://www.sprakradet.no/globalassets/spraka-vare/norsk/retningslinjer-for-normering-bokmalsversjon.pdf> (mars 2021).

Språkrådet (2015b): Retningslinjer for normering – nynorskversjon. <https://www.sprakradet.no/globalassets/spraka-vare/norsk/retningslinjer-for-normering-nynorskversjon.pdf> (mars 2021).

Språkrådet (2017): Språkstatus 2017. Språkpolitisk tilstandsrapport frå Språkrådet. <https://www.sprakradet.no/globalassets/vi-og-vart/publikasjoner/sprakstatus/sprakstatus-2017.pdf> (mars 2021).

Språkrådet (2018a): Språk i Norge – kultur og infrastruktur. https://www.sprakradet.no/globalassets/diverse/sprak-i-norge_web.pdf (mai 2021).

Språkrådet (2018b): Utfyllende reglar om skrivemåten av norske stadnamn. <https://www.sprakradet.no/Sprakarbeid/Stedsnavn/utfyllande-reglar-om-skrivematen-av-norske-stadnamn/> (mars 2021).

Språkrådet (2019): Abonner på nyhetsbrev om rettskrivingsendringer. <https://www.sprakradet.no/Spraka-vare/Norsk/normering/Rettskrivingsvedtak/nyhetsbrev-om-rettskrivingsvedtak/> (mars 2021).

Språkrådet (2020a): Godkjenning av ordlister og ordbøker til skolebruk. Retningslinjer vedtatt 16. april 2020. <https://www.sprakradet.no/sprakhjelp/Skriverad/Ordlister/Ordlister-til-skulebruk/> (mars 2021).

Språkrådet (2020b): Framlegg til reviderte retningslinjer for normering. Vedteke av styret i Språkrådet 15. desember 2020. Upublisert.

Språkrådet (2020c): Stedsnavntjenesten. <https://www.sprakradet.no/Sprakarbeid/Stedsnavn/Stedsnavntjenesten/> (mars 2021).

Språkrådet (2021a): Rettskrivingsvedtak etter 2012. <https://www.sprakradet.no/Spraka-vare/Norsk/normering/Rettskrivingsvedtak/rettskrivingsvedtak-etter-2012/> (mars 2021).

Språkrådet (2021b): Ord som kan takast inn i nynorske ordlister. <https://www.sprakradet.no/sprakhjelp/Skriverad/Ordlister/Ordtilfanget/> (mars 2021).

Språkrådet (2021c): Årsrapport 2020. https://www.sprakradet.no/globalassets/vi-og-vart/arsmeldinger/sprakradet_arsrapport_2020.pdf (mai 2021).

Språkrådet (udatert): Terminologiarbeid for tegn-språk. <https://www.sprakradet.no/Spraka-vare/Teiknsprakteiknsprak/Terminologiarbeid-for-teiknsprak/> (mai 2021).

Språkrådets termwiki. <http://www.termwiki.sprakradet.no/> (mai 2021).

Stadnamnlova = Lov om stadnamn. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1990-05-18-11> (mars 2021).

Statped (2020): kommende årsrapport.

St.meld. nr. 35 (2007-2008): Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk. Kultur- og kyrkje-departementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-35-2007-2008/id519923/> (mars 2021).

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Arkisto. <https://www.finlit.fi/fi/arkisto> (mars 2021).

Suomen kielen nauhoitearkisto. https://www.kotus.fi/aineistot/puhutun_kielen_aineistot (mars 2021).

Suomen murteiden sanakirja. Kotimaisten kielten keskus. <http://kaino.kotus.fi/sms/> (mai 2021).

Söderholm, E. (2014): Kainun kielen grammatikki. Helsingfors: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Tegnordbok.no. Statped.

<https://www.minetegn.no/Tegnordbok-2016/> (mai 2021).

Termportalen. Språksamlingane,

Universitetet i Bergen. <https://term.uib.no/> (mai 2021).

Theil, R. (red.) (2014): *Vandriane rakkrar.*

Taterne forteller / Taterane fortel. Oslo: Novus.

Trosterud, T. (2019) Kva bruker vi minoritetsspråks-ordbøker til? Ein studie av brukarloggane for tolv tospråklege ordbøker. I: *LexicoNordica* 26:177–198.

<https://tidsskrift.dk/lexn/article/view/117526/170389>
(mai 2021).

Udir (2020): *Nasjonale minoriteter. Informasjon til ansatte i barnehager og skoler.* Utdanningsdirektoratet. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/nasjonale-minoriteter/> (mars 2021).

Udir (udatert): *Le rom.* https://www.udir.no/globalassets/filer/laring-trivsel/nasj.-min/nasjonale_minoriteter_roman.es.pdf (mai 2021).

UiB (2021a): E-post frå Universitetet i Bergen v/Peder Gammeltoft 8.2.2021.

UiB (2021b): E-post frå Universitetet i Bergen v/Paul Meurer 18.3.2021.

Universitets- og høgskulelova = *Lov om universiteter og høyskoler.* <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-04-01-15/> (mars 2021).

Vinde, E.C.K. (2000): *Syv eller sju? – og mye mer: språknormer og språkpraksis i norsk presse.*

Hovudoppgåve. Universitetet i Oslo.

Volven. Direktoratet for e-helse.

<https://volven.no/> (mai 2021).

Vonen, A.M. (2020): *Norsk tegnspråk – en grunnbok.* Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Wiedner, J. (udatert): *Norsk Romani Ordbok.*

<https://app.uio.no/hf/nro/index.php?lang=nor> (mai 2021).

«I den nye språklova får alle dei tradisjonelle språka i Noreg eit vern og ein lovfesta status dei har sakna frå før, og det fleirspråklege norske samfunnet blir endeleg anerkjent av lovverket.»

